¹ 2 (1309) 11 ÑÒÓÄÇÅÍß 2017 ã.

НАША СЛОВА

Ñïðàâàçäà÷à àá äçåéíàñö³ Øêîë¢ñêàé ðà¸ííàé àðãàí³çàöû³ ÃÀ "Òàâàðûñòâà áåëàðóñêàé ìîâû ³ìÿ Ô. Ñêàðûíû" ¢ 2016 ãîäçå

Ó 2016 ãîäçå ïðàâåäçåíà íàñòóïíàÿ ðàáîòà:

1. 28 ëþòàãà àäáûëîñÿ ïàñåäæàííå-êðóãëàãà ñòîë³, äçå áûëà ïðýçåíòàâàíà êí³ãà ñÿáðà òàâàðûñòâà Ïÿòðà Ì³ãóðñêàãà: "Ïðàåêò ñòðàòýã³³ ðàçâ³ööÿ Êðóãëÿíñêàãà ðà¸íà äà 2030 ãîäà", âûäàäçåíàÿ ãðàìàäçÿíñêàé ³í³öûÿòûâàé "Ïàäâîðàê".

2. Ó æí³¢í³-âåðàñí³ ñÿáàð òàâàðûñòâà Ðûãîð Êàñòóñ¸¢ ïðûìࢠàêòû¢íû ¢äçåë ó ÿêàñö³ êàíäûäàòà ¢ äýïóòàòû Ïàëàòû ïðàäñòà¢í³êî¢ Íàöûÿíàëüíàãà ñõîäó Ðýñïóáë³ê³ Áåëàðóñü ïà Øêîë¢ñêàé âûáàð÷àé àêðóçå ¹ 90. Óñå äðóêàâàíûÿ ìàòýðûÿëû, àðòûêóëû, ïàâåäàìëåíí³³ âûñòóïëåíí³¢ ÑÌ² Ðûãîð Êàñòóñ¸¢ ðàá³¢ âûêëþ÷íà ïà-áåëàðóñêó.

3. 20 ë³ñòàïàäà ñÿáðû òàâàðûñòâà àäçíà÷ûë³ 115-ãîääçå ç äíÿ íàðàäæýííÿ ï³ñüìåíí³êà Ì³õàñÿ Çàðýöêàãà. Áûëà çëàäæàíà ýêñêóðñ³ÿ ïà Çàðý÷íûì Øêëîâå, äçå ïðàéøëî äçÿö³íñòâà áóäó÷àãà ï³ñüìåíí³êà ³ íàðàäç³¢ñÿ ï³ñüìåíí³öê³ ïñå¢äàí³ì.

4. Ó áÿãó÷ûì ãîäçå ñÿáàð òàâàðûñòâà Àëÿêñàíäð Ãðóäç³íà âûñòóï³¢ íà V ðà¸ííûõ êðàÿçíà¢÷ûõ ÷ûòàííÿõ ³ìÿ Ì.Ô. ²ëüþøûíà "Àñîáà ¢ ã³ñòàðû÷íà-êóëüòóðíûì ðàçâ³öö³ Øêîë¢ñêàãà ðà¸íà" ç ïàâåäàìëåííåì "À¢òàð øêîë¢ñêàãà ã³ìíó", íà ðà¸ííûì ñåì³íàðû íàñòà¢í³êà¢-ã³ñòîðûêà¢ ç ïàâåäàìëåííåì "Çâåäࢠãàðîòíàå æûöö¸, ñ³ðàòû", íà ðà¸ííûì ñåì³íàð-ïðàêòûêóìå ïàä íàçâàé "Íåìàòýðûÿëüíàÿ ã³ñòàðû÷íà-êóëüòóðíàÿ ñïàä÷ûíà Øêîë¢ø÷ûíû" ç ïàâåäàìëåííåì "Ýï³òàô³³ íà ÿ¢ðýéñê³õ ïîì³íêàõ (àñàáë³âàñö³ ÿ¢ðýéñê³õ ìîã³ëàê Øêëîâà)", ó ÿêàñö³ àäíàãî ç âÿäî¢öà¢, ïðûíÿ¢ óäçåë ó òýëåïðàãðàìå "Øêëî¢ çíà¸ìû ³ íåçíà¸ìû" òýëåêàìïàí³³ "Ìàã³ë¸¢".

5. Ïðàâåäçåíû íåêàëüê³ áåëàðóñêàìî¢íûõ ýêñêóðñ³é äëÿ òóðûñòû÷íûõ ãðóï ç ãàðàäî¢ Ìàã³ë¸âà ³ Ìåíñêà

6. Àä ³ìÿ ðà¸ííàé àðãàí³çàöû³ ÒÁÌ àãó÷àíû ïðûâ³òàëüíûÿ ñëîâû ³ ¢ðó÷àíû ïàäàðóíê³ ñÿáðàì ÒÁÌ Óëàäç³ì³ðó Àëåéí³êàâó ³ Ïÿòðó Ì³ãóðñêàìó ¢ ñóâÿç³ ç 60-ãîääçåì ç äíÿ íàðàäæýííÿ.

7. Àñîáíûÿ ìàòýðûÿëû ñÿáðî¢ òàâàðûñòâà: Ë. Àíö³ïåíê³, À. Ãðóäç³íû, Ð. Êàñòóñ¸âà, Ï. Ì³ãóðñêàãà ãðàìàäñêà-ïàë³òû÷íàãà, ë³òàðàòóðíàãà ³ ã³ñòàðû÷íà-êðàÿçíà¢÷àãà ê³ðóíêࢠäðóêàâàë³ñÿ ¢ ãàçåöå ÃÀ "Òàâàðûñòâà áåëàðóñêàé ìîâû ³ìÿ Ô.Ñêàðûíû" "Íàøà ñëîâà", à òàêñàìà ¢ âûäàííÿõ: "Íàñòà¢í³öêàÿ ãàçåòà", ðà¸ííàé ãàçåöå "Óäàðíû ôðîíò", ðýã³ÿíàëüíûì ³íòýðíýò-ïàðòàëå www.6tv.by "Ìàã³ë¸¢ñê³ ðýã³¸í" ³³íøûõ áåëàðóñê³õ ³íòýðíýò-âûäàííÿõ.

8. Ñàáðàíû ³ ïåðàäàë³÷àíû ô³íàíñàâûÿ àõâÿðàâàíí³ íà äçåéíàñöü ÃÀ "Òàâàðûñòâà áåëàðóñêàé ìîâû ³ìÿ Ô. Ñêàðûíû".

Ñòàðøûíÿ Øêîë¢ñêàé ðà¸ííàé àðãàí³çàöû³ ÒÁÌ À. Ãðóäç³íà.

Íà ôîòà: 1. À Ãðóäç³íà; 2. Ï. Ì³ãóðñê³; 3. 115 ãîä ï³ñüìåíí³êó Ì. Çàðýöêàìó; 4. Ýêñêóðñ³ÿ íà ñëàâóòóþ ïàïÿðîâóþ ôàáðûêó.

Ìàí³ôåñò áåëàðóñà

Ìû - óí³êàëüíàÿ ³ íåïà¢òîðíàÿ í³äçå íà Çÿìë³ ñóìåñü ãåíà¢, êóëüòóð, ìî¢ ³ íàðîäà¢

Ðóõ ã³ñòîðû³ - ãýòà áåñïåðàïûííû ïðàöýñ, ÿê³ ðàçá³âàåööà íà àäðýçê³ ðîçíàé ïðàöÿãëàñö³ ³ñíàâàííåì ðîçíûõ äçÿðæà¢íûõ óòâàðýííÿ¢, àëå ãýòà íå çíà÷ûöü, øòî ïàì³æ ãýòûì³ ïåðûÿäàì³ ðàçðûâàåööà ³ ñóâÿçü ÷àëàâå÷ûõ ïàêàëåííÿ¢. Ç ÷àñî¢ ìàñàâàãà ïåðàñÿëåííÿ ñëàâÿíñê³õ ïëÿì¸íࢠ(äà VII-IX ñòñò.) íà íàøàé çÿìë³ íå áûëî í³ÿê³õ ³íøûõ ìàñàâûõ ïåðàñÿëåííÿ¢.

À ãýòà çíà÷ûöü, øòî **ìû - áåëàðóñû** - íàø÷àäê³ áàëöê³õ ïëÿì¸íà¢, òûõ ÿê³ÿ æûë³ äà ïðûõîäó ñëàâÿí íà ãýòûÿ çåìë³, ÿê³ÿ íå ñòâàðûë³ ñâà³õ äçÿðæà¢, áûë³ ÷àñòêîâà àñ³ì³ëÿâàíû, à ÷àñòêîâà çàõàâàë³ ñâàå "âûñïû" ñÿðîä ñëàâÿíñêàãà íàñåëüí³öòâà àæ äà êàíöà Ñÿðýäíÿâå÷÷à ³ ïàñëÿ.

Ìû - áåëàðóñû - íàø÷àäê³ ëþäçåé, ÿê³ÿ æûë³ ¢ Ïîëàöê³ì (ãîðàä óïåðøûíþ çãàäâàåööà ¢ 862 ãîäçå!), Òóðà¢ñê³ì, Ï³íñê³ì, Ìåíñê³ì, Ãàðàäçåíñê³ì, Ñìàëåíñê³ì, Ñëóöê³ì, Ìñö³ñëà¢ñê³ì ³³íøûõ êíÿñòâàõ, ðàçìåø÷àíûõ íà íàøàé çÿìë³, ÿê³ÿ ¢âàéøë³ ¢ ñóñâåòíóþ ã³ñòîðûþ ³ êóëüòóðó àðûã³íàëüíûì³ ïîìí³êàì³ àðõ³òýêòóðû, ï³ñüìåíñòâà ³ ðýë³ã³éíà-äóõî¢íàãà æûööÿ.

Ìû - áåëàðóñû - íàø÷àäê³ ëþäçåé, ÿê³ÿ æûë³ ¢ ñòâîðàíûì íàì³ **Âÿë³ê³ì Êíÿñòâå Ë³òî¢ñê³ì**, àäíîé ç íàéáóéíåéøûõ å¢ðàïåéñê³õ äçÿðæࢠç áîëüø ÷ûì 500-ãàäîâàé ã³ñòîðûÿé, øòî ¢âàéøëî ¢ ñêëàä êàíôåäýðàòû¢íàé äçÿðæàâû Ðý÷û Ïàñïàë³òàé àáîäâóõ íàðîäà¢. Òûõ, õòî íå òîëüê³ ïàêðû¢ ñÿáå âå÷íàé ñëàâàé íà ïîë³ áîþ, àòðûìà¢øû ïåðàìîã³ íàä íàéìàöíåéøûì³ âîéñêàì³ êðûæàêî¢, òóðàê, òàòàðࢠ³ ìàñêâ³ö³íà¢, àëå áû¢ ³ ïåðøûì³ ö³ àäíûì³ ç ïåðøûõ ñÿðîä ñóñåäçÿ¢ ³ ¢ ñâåöå ¢ êí³ãàäðóêàâàíí³, ïåðàêëàäçå Á³áë³³ íà íàöûÿíàëüíóþ (ñòàðàáåëàðóñêóþ) ìîâó, ó çàêàíàòâîð÷àñö³, ïðàâå, ïàýç³³, íàâóöû, ðàì¸ñòâàõ ³³íøûõ ñôåðàõ ÷àëàâå÷àãà æûööÿ.

Íàø÷àäê³ òûõ, õòî ïàñëÿ ïàäçåëࢠ³ àêóïàöû³ æû¢ ó Ìåíñêàé, Ìàã³ë¸¢ñêàé, Â³öåáñêàé, Ãàðàäçåíñêàé ³ Â³ëåíñêàé ãóáåðíÿõ, ÿê³ÿ ïàä 150 ãàäî¢ óâàõîäç³ë³ ó ñêëàä Ðàñ³éñêàé ³ìïåðû³, íàñåëüí³öòâà ÿê³õ ïàäâÿðãàëàñÿ ¢ñåàãóëüíàé ðóñ³ô³êàöû³, àëå ïà äàäçåíûõ ïåðàï³ñó 1897 ãîäà íà 80 % ðàçìà¢ëÿëà íà áåëàðóñêàé ìîâå. Òûõ, õòî äà¢ ñâåòó äçåñÿòê³ ãåí³ÿ¢ ë³òàðàòóðû (íà æàëü, ÷àñòêàé íà ³íøûõ ìîâàõ), ìóçûê³, æûâàï³ñó, íàâóê³ ³ âàåííàãà ìàñòàöòâà.

Ìû - áåëàðóñû - íàø÷àäê³ ëþäçåé, ÿê³ÿ ¢ 1918 ãîäçå çðàá³ë³ ñïðîáó ñòâàðýííÿ íàøàé íàöûÿíàëüíàé äçÿðæàâû - Áåëàðóñêàé Íàðîäíàé Ðýñïóáë³ê³, àëå òàäû íàøàÿ ìàðà áûëà ðàñòàïòàíàÿ áîëüø ìàãóòíûì³ ñóñåäçÿì³, à íàðîä ïàäçåëåíû.

Ìû - áåëàðóñû - íàø÷àäê³ ëþäçåé, ÿê³ÿ æûë³ ¢ ÁÑÑÐ (øòî 70 ãîä óâàõîäç³ëà ¢ ñêëàä ÑÑÑÐ) ³ Ïîëüñêàé Ðý÷û Ïàñïàë³òàé (1921-1939), äçå ïàäâÿðãàë³ñÿ íàöûÿíàëüíàé äûñêðûì³íàöû³: ðóñ³ô³êàöû³, ñàâåòûçàöû³³ ïàëàí³çàöû³, à òàêñàìà ðýïðýñ³ÿì, ÿê³ÿ çàáðàë³ æûöö³ ñîòíÿ¢ òûñÿ÷ áåëàðóñà¢. Ç-çà çëà÷ûííûõ ïëàíࢠÃ³òëåðà ³ Ñòàë³íà ïà äàñÿãíåíí³ ñóñâåòíàãà ïàíàâàííÿ íàø êðàé ñòࢠàðýíàé ñàìàé êðîâàïðàë³òíàé ó çÿìíîé ã³ñòîðû³ âàéíû, ÿêàÿ çàáðàëà æûöö³ àä 2,5 äà 3 ì³ëü¸íࢠæûõàðî¢ Áåëàðóñ³, ³ ¢ 1945 ãîäçå ÁÑÑÐ ñòàëà àäíîé ç êðà³í çàñíàâàëüí³ö ÀÀÍ.

Íàøûÿ ïðîäê³ ìàãë³ íàçûâàöü ñÿáå ö³ áûöü íàçâàíûì³ ñóñåäç³ì³: **ë³òâà, ÿöâÿã³, êðûâ³÷û, äðûãàâ³÷û, ðàäç³ì³÷û, ë³öâ³íû, òóòýéøûÿ, áåëàðóñû**, à ìàãë³³ çóñ³ì íÿê íå íàçûâàööà. Àêóïàíòû ö³ ñóñåäç³, ÿê³ÿ ìåë³ ïëàíû íà íàøóþ çÿìëþ, íàçûâàë³ íàøûõ ïðîäêࢠðóñê³ì³ àáî ïàëÿêàì³, àáî ¢ ñâà³õ øàâ³í³ñòû÷íûõ ³äýàëàã³ÿõ çóñ³ì àäìà¢ëÿë³ íàøàìó ³ñíàâàííþ ÿê íàðîäà. Àëå ìû - òûÿ, õòî ¢ 1991 ãîäçå ïàñëÿ íàøàãà íåïà¢òîðíàãà 1000-ãàäîâàãà øëÿõó äàñÿãíóë³ âÿðøûí³ ðàçâ³ööÿ ëþáîé íàöû³, òàãî, çà øòî äçÿñÿòê³ íàðîäࢠñòàãîääçÿì³ âÿäóöü áàðàöüáó - ñòâàðýííÿ ñâà¸é Íåçàëåæíàé äçÿðæàâû - **Ðýñïóáë³ê³ Áåëàðóñü**.

Ìû - óí³êàëüíàÿ ³ íåïà¢òîðíàÿ í³äçå íà Çÿìë³ ñóìåñü ãåíà¢, êóëüòóð, ìî¢ ³ íàðîäà¢, àëå ìû - íå ÿíû. Ìû æûâ¸ì òóò ³ öÿïåð, ³ ïà ãýòûì øëÿõó ìû ìîæàì ðóõàööà òîëüê³ íàïåðàä. Ìû íå ìîæàì àäêðó÷âàöü ÷àñ íàçàä ³ ñòàöü òûì³, õòî æû¢ òóò 1000 àáî 500 ãàäî¢ òàìó, ñòàöü êðûâ³÷àì³ àáî ë³öâ³íàì³. ²ëþáàÿ ïàäîáíàÿ ñïðîáà, òûì áîëüø, òàêàÿ, øòî ñóïðàâàäæàåööà àáðàçë³âûì³ ³ íåäàïóø÷àëüíûì³ ìåòàäàì³, ìàå ïðûìóñ³öü íàñ ïðàöàâàöü çàìåñò ñòâàðýííÿ ðýàëüíàé ìîöíàé äçÿðæàâû íàä óòàï³÷íûì³ ïðàæýêòàì³, âûãàäàíûì³ òîëüê³ âîðàãàì³ Áåëàðóñ³.

Ìû ïàâ³ííû ðàçóìåöü, øòî ³ñíàâàííå íàøàé äçÿðæàâû - ãýòà íå ðý÷à³ñíàñöü, äàäçåíàÿ ðàç ³ íàçà¢ñ¸äû, øòî áûë³ ³ áóäóöü íàïàëåîíû ³ ã³òëåðû, ÿê³ÿ áóäóöü ðàçãëÿäàöü íàøó çÿìëþ, ÿê ñâàþ "ñïðàäâå÷íóþ âîò÷ûíó". Ìû ïàâ³ííû çðàá³öü óñ¸, êàá ñïûí³öü íàâàò äóìê³ àá ìàã÷ûìàñö³ àíåêñ³³ ö³ çäçåëê³ íàøàé êðà³íû ïà "êðûìñê³ì", "äàíåöêà-ëóãàíñê³ì" àáî ëþáûì ³íøûì ñöýíàðû. Ïàòðýáíà êîæíû äçåíü ïðàöàâàöü íà òîå, êàá íàøà äçÿðæàâà çàñòàâàëàñÿ íåçàëåæíàé ³ ñóâåðýííàé, íå äàïóñêàöü í³ÿê³õ ³äýé ïåðàäçåëó ñâåòó ³ ìåæà¢. Íå äàçâàëÿöü í³êîìó âûðàøàöü çà íàñ, âûçíà÷àöü íàøàå ì³íóëàå (ñòâàðýííåì ³ íàâÿçâàííåì íàì ÷óæûõ êðîïàê ãëåäæàííÿ íà íàøó ã³ñòîðûþ), ñó÷àñíàñöü ³ áóäó÷ûíþ, òûì áîëüø, àáðàæàöü íàøó íàöûÿíàëüíóþ ãîäíàñöü.

Áåëàðóñû - ãýòà íàðîä ç íåïà¢òîðíàé òûñÿ÷àãàäîâàé ã³ñòîðûÿé, **Áåëàðóñü** - ãýòà íàøà íàöûÿíàëüíàÿ äçÿðæàâà, ³ òîëüê³ ¢ ¸é ìû çìîæàì äàñÿãíóöü ìàêñ³ìàëüíàé ðýàë³çàöû³, ñâàáîäû, êóëüòóðíàãà ³ ýêàíàì³÷íàãà ðàçâ³ööÿ ¢ñ³õ ðàçàì ³ êîæíàãà ïààñîáêó, à òàêñàìà íàøûõ äçÿöåé ³ íàø÷àäêà¢. Ñòðàòà äçÿðæà¢íàñö³ àáî ¢âàõîäæàííå ¢ ñêëàä ³íøàé äçÿðæàâû - ãýòà êðîê íà ñòàãîäçå³ íàçàä, ãýòà á çíî¢ ñòàëà âûìóøàíûì ïàäïàðàäêàâàííåì ðàøýííþ ÷óæûõ ìýòà¢, ïðàöàé íà ÷óæóþ ýêàíîì³êó, êóëüòóðó, ðýàë³çàöûþ ÷óæûõ ãåàïàë³òû÷íûõ ïðàåêòࢠïà ïåðàäçåëó ñâåòó, øòî çà¢ñ¸äû êàøòàâàëà íàì - áåëàðóñàì - ñîòíÿ¢ òûñÿ÷ æûööÿ¢ ëåïøûõ ñûíî¢ ³ äà÷îê íàøàé Ðàäç³ìû. Òîëüê³ íåçàëåæíàÿ Áåëàðóñü - ãàðàíòûÿ ³ñíàâàííÿ íàøàãà àñàá³ñòàãà ³ íàøûõ íàø÷àäêà¢.

Æûâå Áåëàðóñü!

Çì³öåð Äðîçä,
bydc.info.

Ñóñòðý÷à ç þá³ëÿðàì

27 ñíåæíÿ 2016 ãîäà ¢ ñÿäç³áå Òàâàðûñòâà áåëàðóñêàé ìîâû ¢ ã. Ìåíñêó àäáûëàñÿ ¢ðà÷ûñòàÿ ñóñòðý÷à ç áûëûì ñòàðøûí¸ì Ñàë³ãîðñêàé ñóïîëê³ ÒÁÌ ³ ñÿáðàì Ñàþçà áåëàðóñê³õ ï³ñüìåíí³êࢠØàðàâàðàì Ì³êàëàåì Ëàçàðàâ³÷àì (òâîð÷û ïñå¢äàí³ì - Ì³êîëà Ì³ëàø), ç íàãîäû ÿãî 80-ãîääçÿ ³ ïðýçåíòàöû³ íîâàé ö³êàâàé êí³ã³ ïàä íàçâàþ "²äýíòûô³êàöûÿ íàöû³ ÿê íàöûÿíàëüíàÿ ³äýÿ". Àðûã³íàëüíàÿ íàâóêîâà-ïóáë³öûñòû÷íàÿ ïðàöà ìàå íàêëàä óñÿãî 50 ïààñîáí³êà¢. Íà øìàòûöòóëå - êàðö³íà ìàñòàêà ÇØÀ Áàðûñà Âàëüåõà ïåðóàíñêàãà ïàõîäæàííÿ "Ì³íàòà¢ð ³ Àðûÿäíà" (³äýÿ âûçâàëåííÿ íàðîäà ç ðàáñòâà).

Ó êí³çå ìàæë³âà çíàéñö³ øìàò êàðûñíàé ³íôàðìàöû³. ßíà àçäîáëåíà êàëÿðîâûì³ ôîòàçäûìêàì³. Óñå ïðûñóòíûÿ àòðûìàë³ àä à¢òàðà ãýòóþ êí³ãó ¢ ïàäàðóíàê.

Íà ³ì ïðýçå ïðûñóòí³÷àë³: ïðàôåñàð Ëåàí³ä Ëû÷, ïðàôåñàð Ì³êîëà Ñàâ³öê³, ìàñòàê Àëåñü Öûðêóíî¢, ²ëëÿ Êîïûë, ²ãàð Õóñà³íà¢, Ì³êîëà Áàìá³çà, à òàêñàìà ãîñö³ þá³ëÿðà ç ãîðàäà Ñàë³ãîðñêà. Ìåðàïðûåìñòâà ïðàöÿãâàëàñÿ äçâå ãàäç³íû. Áûëî ö³êàâà.

Àëÿêñåé Øàëàõî¢ñê³, ã³ñòîðûê êóëüòóðû.

Ñëîí³ìñê³ÿ õðûñö³ÿíñê³ÿ äýìàêðàòû ¢øàíàâàë³ Àäàìà Ñòàíêåâ³÷à

Ñëîí³ìñê³ÿ õðûñö³ÿíñê³ÿ äýìàêðàòû ¢øàíàâàë³ àäíàãî ç çàñíàâàëüí³êࢠ³ ë³äàðࢠïàðòû³ Áåëàðóñêàÿ Õðûñö³ÿíñêàÿ Äýìàêðàòûÿ, êàòàë³öêàãà ñâÿòàðà, ïóáë³öûñòà, ë³òàðàòàðà, âûäà¢öà Àäàìà Ñòàíêåâ³÷à, ÿêîìó 6 ñòóäçåíÿ ñïî¢í³ëàñÿ 125 ãàäî¢ ç äíÿ íàðàäæýííÿ. Óøàíàâàííå àäêðû¢ ê³ðà¢í³ê ñëîí³ìñêàé ñóïîë³ ÁÕÄ ²âàí Áåäêà, ÿê³ÿ ðàñïàâ¸¢ ïðà Àäàìà Ñòàíêåâ³÷à, ïðà òîå, øòî ¢ êàíöû 1938 ãîäà ¸í áû¢ ñàñëàíû ïîëüñê³ì³ ¢ëàäàì³ ¢ Ñëîí³ì, äçå ïðàñëóæû¢ àìàëü ãîä ó êàñö¸ëå Áÿçãðýøíàãà çà÷àööÿ ñâÿòîé Ïàííû Ìàðû³¢öýíòðû Ñëîí³ìà. Ïðà Àäàìà Ñòàíêåâ³÷à ïðûãàäâàë³ ³íøûÿ ñÿáðû ÁÕÄ. Ñëîí³ìöû çàïëàíàâàë³ øýðàã ìåðàïðûåìñòâࢠíà 2017 ãîä, çâÿçàíûõ ñà 100-ãîääçåì ÁÕÄ.

Áåëàðóñêàå Ðàäû¸ Ðàöûÿ.

Ñëîí³ìñêàÿ ññûëêà Àäàìà Ñòàíêåâ³÷à

6 ñòóäçåíÿ ñïî¢í³ëàñÿ 125 ãàäî¢ ç äíÿ íàðàäæýííÿ Àäàìà Ñòàíêåâ³÷à. Äà ïà÷àòêó Äðóãîé ñóñâåòíàé âàéíû ¸í ïý¢íû ÷àñ æû¢ ó Ñëîí³ìå ³ â¸¢ áîãàñëóæýííå ¢ êàñö¸ëå áåðíàðä³íàê, ÿê³ çíàõîäç³ööà ¢ ñàìûì öýíòðû ãîðàäà. À âûñëàë³ ÿãî ñþäû ç Â³ëüí³ çà òîå, øòî áû¢ áåëàðóñê³ì ñâÿòàðîì ³ â¸¢ ñëóæáó íà áåëàðóñêàé ìîâå: *"Варожа ставіцца да польскай дзяржаўнасці і апошнім часам на тэрыторыі Вільні і Віленшчыны разгарнуў барацьбу беларусаў за аўтаномію, імкнучыся да дасягнення поўнай незалежнасці Беларусі. Над дзейнасцю кс. Станкевіча ўстанавіць патаемнае назіранне"* (Ç ë³ñòà ñëåä÷àãà àäçåëࢠÂ³ëüí³ ¢ Íàâàãðàäàêó ñïðàâå âûñÿëåííÿ êñ. Àäàìà Ñòàíêåâ³÷à ¢ Ñëîí³ì 14 ñòóäçåíÿ 1939 ãîäà).

Òàê, 27 ñíåæíÿ 1938 ãîäà âûåõàë³ ç Â³ëüí³ âûñåëåíûÿ ç ïðûìåíåíé ïàëàñû íà ïÿöü ãàäî¢ ðàøýííåì â³ëåíñêàãà âàÿâîäû êñ. Àäàì Ñòàíêåâ³÷, êñ. Óëàäç³ñëࢠÒàëî÷êà ³ ³íæûíåð Àäîëüô Êë³ìîâ³÷. Óëàäç³ñëࢠÒàëî÷êà ïàñåë³¢ñÿ ¢ Áåëàñòîêó, Àäîëüô Êë³ìîâ³÷ - ó Âàðøàâå, à Àäàì Ñòàíêåâ³÷ - ó Ñëîí³ìå. Ïðà¢äà, ¸í ÿø÷ý ïàñïå¢ ïåðàä âûñÿëåííåì âûäàöü ó Â³ëüí³ êí³æêó "Áåëàðóñê³ õðûñö³ÿíñê³ ðóõ". Íîâû 1939 ãîä êñ¸íäç Àäàì Ñòàíêåâ³÷ ñóñòðý¢ ó Ñëîí³ìå. Àêðàìÿ ñëóæáû ¢ êàñö¸ëå áåðíàðä³íàê (ñëóæû¢ ïà-ïîëüñêó, ïà-áåëàðóñêó ïîëüñê³ÿ ¢ëàäû íå äàçâîë³ë³), øìàò ï³ñࢠíà ðîäíàé ìîâå, ïåðàï³ñâà¢ñÿ ç áåëàðóñàì³ ç Â³ëüí³, Áåëàñòîêà, Âàðøàâû, Ïðàã³, Ìåíñêà, Ñàíêò-Ïåöÿðáóðãà ³ ³íøûõ ãàðàäî¢. Òóò, ó Ñëîí³ìå, ¸í íàâàò ï³ñࢠñâàå "Êàëÿíäàðíûÿ íàòàòê³", ÿê³ÿ àæíî ¢ 2004 ãîäçå (¹ 9) óïåðøûíþ àïóáë³êàâࢠ÷àñîï³ñ "Êóôýðàê Â³ëåíø÷ûíû". Ó Ñëîí³ìå Àäàì Ñòàíêåâ³÷ íàï³ñࢠ³ âÿë³êóþ ïðàöó "Ç ë³òóàí³çìࢠó áåëàðóñêàé ìîâå" ³ íàäðóêàâࢠÿå ¢ àëôàâ³òíûì ïàðàäêó ¢ íåêàëüê³õ íóìàðàõ êâàðòàëüí³êà "Êàëîñüñå". Ïðàöà ãýòàÿ âûêë³êàëà âÿë³ê³ ðýçàíàíñ. Ìíîã³ì ÿíà íå ïàäàáàëàñÿ. Òàê, íàïðûêëàä, ó ãàçåöå "Áåëàðóñê³ ôðîíò"(15.5.39 ã., ¹ 10) ç'ÿ¢ëÿåööà âÿë³ê³ àðòûêóë "Àá "ë³òóàí³çìàõ" Àäàìà Ñòàíêåâ³÷à" íåéêàãà Ø-öü. ¨í ìîöíà êðûòûêóå à¢òàðà, àáðàæàå ÿãî, íàâîäç³öü ïàí³êó ³ ã.ä. Ïðà÷ûòà¢øû ãýòà, ñïàäàð Ñòàíêåâ³÷ äàñûëàå ñà Ñëîí³ìà ¢ "Êàëîñüñå" òàêîå ï³ñüìî-äàäàòàê: *"Паважаны грам. рэдактар, не адмоўце памясьціць у "Калосьсі" гэтых некалькі слоў: "Я дужа ўдзячны гр. Ш-ць ("Бел. Фронт" № 10, 15.6. 39) за крытычныя і фаховыя ўвагі да маёй працы "З літуанізмаў у беларускай мове"; падчырківаю - за крытычныя й фаховыя, характару языкаведнага, бо-ж, апрача гэтага, чаго там толькі няма!? Але transeat! Мне йдзецьаб дасьледжаньне літуанізмаў у беларускай мове й з слушных (а ня ўсе так гэткія!) заўвагаў у гэтай праблеме я ахвотна скарыстаю, калі праца мая будзе выходзіць асобнай адбіткай. Тады выкажу так-жа свой пагляд і што да тых заўвагаў гр.Ш-ць, з якімі я не згаджаюся. Прыміце, Гр. Рэдактар, словы маёй да Вас пашаны. Ад. Станкевіч. Слонім, 17.5.39 г."*.

Æûâó÷û ¢ Ñëîí³ìå, Àäàì Ñòàíêåâ³÷ ï³ëüíà ñî÷ûöü çà âûõàäàì íîâûõ áåëàðóñê³õ êí³ã. 27 êðàñàâ³êà 1939 ãîäà ¸í ï³øà ãðóíòî¢íóþ ðýöýíç³þ íà êí³æêó áåëàðóñêàãà ïàýòà ³ äàñëåä÷ûêà Õâåäàðà ²ëüÿøýâ³÷à "Äðóêàðíÿ äîìà Ìàìîí³÷ࢠó Â³ëüí³ (1575-1622)" ³ äðóêóå ÿå ¢ ÷àñîï³ñå "Êàëîñüñå" (1939, ¹ 2). Êðûòûê ñïûíÿåööà íà êîæíûì ç ïÿö³ ðàçäçåëࢠïðàöû Õâåäàðà ²ëüÿøýâ³÷à, óêàçâàå íà ³õ êàøòî¢íàñöü ³ çíà÷ýííå. *"Кніжка Хведара Ільяшэвіча,* - àäçíà÷àå Àäàì Ñòàíêåâ³÷, *- гэта значны ўклад у маладую беларускую навуку. Агульнай, аднак, нястачай кніжкі з'яўляецца нявыразны яе воблік беларускі. Мамонічы - гэта беларускія патрыёты й беларускія культурнікі, й кніжкі іх прызначаны для беларускага народу. Тымчасам гэта ў Хв. І. ня толькі што з націскам не адзначана, але нават як-бы сарамліва прыхавана пад бліжэй неазначанымі тэрмінамі: "Русь, рускі, патрыёт, Вял. Кн. Літоўскае" і інш. Я разумею, што да гэткай "саромлівасьці", што да беларускасьці прымушалі аўтара абставіны, у якіх праца была пісана й выдана. Затое цяпер аўтар павінен сваю цэнную працу пералажыць на беларускі язык, паставіць "беларускія точкі" над усімі "і", раскрыць усе "дужкі", паставіць, дзе трэба, "беларускія націскі" і... па-беларуску выдаць. Але хто выдасьць? Гэтая кніжка мусіць праявіць сваю беларускую "душу" й мусіць прыадзецца ў сваю беларускую "вопрадку""*.

Çà ñëîí³ìñê³ ïåðûÿä æûööÿ êñ. Àäàìàì Ñòàíêåâ³÷àì áû¢ íàï³ñàíû ÿø÷ý øýðàã àðòûêóëࢠ³ ðýöýíç³é. Òóò, ó Ñëîí³ìå, ¸í äàïàìîã ìÿñöîâàìó ïàýòó Àíàòîëþ ²âåðñó (²âàíó Ì³ñêî) (1912-1999) íàëàäç³öü ñóâÿç³ ç Â³ëüíÿé íàêîíò âûäàííÿ ÿãî ïåðøàãà ïàýòû÷íàãà çáîðí³êà "Ïåñüí³ íà çàãîíàõ". Ïðà ãýòà ïðû æûöö³ íå ðàç ðàñêàçâࢠñòàðýéøû ñëîí³ìñê³ ïàýò. ßíû ñóñòðýë³ñÿ ¢ Ñëîí³ìå ¢ 1939 ãîäçå. ² áûëà íà ãýòà íàãîäà. Âûäàâåöòâà "Êàëîñüñå" ðûõòàâàëà äà äðóêó çáîðí³ê âåðøࢠÀíàòîëÿ ²âåðñà "Ïåñüí³ íà çàãîíàõ". Ðýäàêòàð âûäàâåöòâà ßí Øóòîâ³÷, âåäàþ÷û, øòî ïàë³öûÿ íà â¸ñöû ïðàâÿðàå, à ÷àñàì ³ çàá³ðàå êàðýñïàíäýíöûþ, êàðýêòóðíûÿ ë³ñòê³ çáîðí³êà ïðûñëࢠó êàñö¸ë ó Ñëîí³ì Àäàìó Ñòàíêåâ³÷ó, à ïàýòó íàï³ñࢠï³ñüìî, êàá òîé àáàâÿçêîâà çàéøî¢ äà êñÿíäçà, øòî ²âåðñ ³ çðàá³¢. Ãàñïàäàð äîì³êà, ÿê³ çíàõîäç³¢ñÿ íà êàñöåëüíàé òýðûòîðû³, ñóñòðý¢ ñëîí³ìñêàãà ïàýòà ¢ ñâà³ì ïàêî³ ïà-õàòíÿìó, áåç ñóòàíû:

- Âåäàþ, âåäàþ ïðà âàñ. Âîñü êàðýêòóðà âàøàé êí³ã³, óâàæë³âà ïðà÷ûòàéöå ³ çðàá³öå ïàïðà¢ê³, êàë³ çíîéäçåöå ïàìûëê³.

Ìàëàäû Àíàòîëü ²âåðñ óñõâàëÿâà¢ñÿ, óáà÷û¢øû íàäðóêàâàíûÿ íà ë³ñòêàõ ñâàå âåðøû. Âî÷û ñòàë³ â³ëüãîòíûì³, ³ ¸í õóò÷ýé ïà ïàìÿö³, ÷ûì çðîêàâà, ïà÷ࢠ÷ûòàöü âåðøàâàíûÿ ðàäê³. Ñÿì-òàì íà ïàëÿõ óæî áûë³ âûíåñåíû ë³òàð, çðîáëåíûÿ Àäàìàì Ñòàíêåâ³÷àì. Ïåðøû ðàç ñëîí³ìñê³ ïàýò ñïàñö³ãࢠêàðýêòàðíóþ ìóäðàñöü ³, áàäàé, íå çíàéøî¢ í³ àäíîé íåïàçíà÷àíàé ³ íå ïàïðà¢ëåíàé ïàìûëêîâà íàáðàíàé ó òýêñöå ë³òàðû. Ïàñëÿ ÿíû ÿø÷ý äî¢ãà ãóòàðûë³, à íàïðûêàíöû ñóñòðý÷û Àäàì Ñòàíêåâ³÷ ñïûòà¢, ö³ íàäàêó÷âàå ïàë³öûÿ.

- ß ø÷ý ÿê äàêó÷àå, - ñêàçࢠ²âåðñ, - ëàç³öü ïà ïÿòàõ, çàá³ðàå ç ïàøòîâàãà àãåíöòâà áåëàðóñê³ÿ ³ ¢êðà³íñê³ÿ ãàçåòû. Àðûøòî¢âàå õëîïöࢠïåðàä ñâÿòàì³, ðýäêà àáûõîäç³öü áåç ãýòàãà. Çàáàðàíÿå ñòàâ³öü áåëàðóñê³ÿ ñïåêòàêë³...

- Âîñü øòî, áðàòîê, íå òðýáà ëåçö³ íà ðàæîí, - ïàðà³¢ Àäàì Â³êåíöüåâ³÷. - Õîöü, ïðà¢äà, ³ ÿ íå ¢ñöÿðîãñÿ, áà÷ûöü, ñàñëàë³ ç Â³ëüí³ ¢ Ñëîí³ì. ²òóò íå äàçâîë³ë³ ¢ êàñö¸ëå ïðàâîäç³öü ñëóæáó íà áåëàðóñêàé ìîâå...

Íà ðàçâ³òàííå Àäàì Ñòàíêåâ³÷ çàïðàñ³¢ ñëîí³ìñêàãà ïàýòà çàõîäç³öü ÷àñöåé. Àëå áîëüø ³ì ñóñòðýööà íå ¢äàëîñÿ, õîöü ïðàæûâ¸ ¸í ó ãîðàäçå íàä Ø÷àðàé àìàëü ãîä. Íà ïðàöÿãó ãîäà Àäàìó Ñòàíêåâ³÷ó ñà Ñëîí³ìà ³ Àäîëüôó Êë³ìîâ³÷ó ç Âàðøàâû ïàðó ðàçî¢ óñ¸ æ äàçâîë³ë³ íàâåäàöü Â³ëüíþ. Ïðû ÷ûì àäç³í ðàç Àäàì Ñòàíêåâ³÷ âûñòóïࢠíàâàò ñâåäêàì àáàðîíû ¢ ñóäçå ïà ñïðàâå Ã. Äýìá³íñêàãà, çàñíàâàëüí³êà ãàçåòû "Poprostu" (Chryscijanskaja Dumka.1939 ã ¹ 13. Ñ.7).

3 êàñòðû÷í³êà 1939 ãîäà Àäàì Ñòàíêåâ³÷ íàçà¢ñ¸äû ðàçâ³òà¢ñÿ ñà Ñëîí³ìàì ³ ïðûåõࢠó Â³ëüíþ. Òóò ¸í àäíàâ³¢ âûäàííå "Êðûí³öû", ñóñòðàêà¢ñÿ ç ïðýç³äýíòàì Ë³òâû À. Ñìåòàíàì, óçíà÷àëüâࢠÁåëàðóñê³ ýì³ð ó Ë³òâå, âûäàâࢠñâàå êí³ã³ ³ áðàøóðû, ñòâàðû¢ "Êàì³ñ³þ Àõîâû Êóëüòóðíûõ ÏàìÿòíiêࢠÁåëàðóñ³", çàéìà¢ñÿ ïåäàãàã³÷íàé äçåéíàñöþ. Àëå 3 êðàñàâ³êà 1949 ãîäà ÿãî àðûøòàâàë³ îðãàíû ÍÊÓÑ, à 31 æí³¢íÿ àñîáàÿ íàðàäà ïðû Ì³í³ñòýðñòâå äçÿðæà¢íàé áÿñïåê³ ÑÑÑÐ ïðûñóäç³ëà ÿìó 25 ãàäî¢ ëàãåðà ïà àðòûêóëå 58 ÓÊ ÑÑÑÐ (çäðàäà Ðàäç³ìå). À ¢ êàíöû ë³ñòàïàäà 1949 ãîäà Àäàìà Ñòàíêåâ³÷à íå ñòàëà. ßãî ÷ýñòíû ïðîñòà çàá³ë³. Ïàõàâàíû áåëàðóñê³ ñâÿòàð ó â¸ñöû Øà¢÷ýíêà Òàéøýòñêàãà ðà¸íà ²ðêóöêàé âîáëàñö³ Ðàñå³.

Ì³êàëàé ßê³ìåö, Áåëàðóñêàå Ðàäû¸ Ðàöûÿ.

Òàê âûãëÿäࢠêàñö¸ë ó Ñëîí³ìå (çëåâà), äçå ñëóæû¢ Àäàì Ñòàíêåâ³÷

100 ãàäî¢ ç äíÿ íàðàäæýííÿ Ì³õàñÿ Êàëà÷ûíñêàãà

Ì³õàñü ÊÀËÀ×ÛÍÑÊ² (12 ñòóäçåíÿ 1917, â.ï. Êðóïê³ Ìåíñêàé âîáëàñö³ - 10 æí³¢íÿ 1990) - áåëàðóñê³ ïàýò, äçåÿ÷ êóëüòóðû. Çàñëóæàíû ðàáîòí³ê êóëüòóðû Áåëàðóñêàé ÑÑÐ (1974).

Íàðàäç³¢ñÿ ¢ ñÿëÿíñêàé ñÿì'³. Ó 1934 ñêîí÷û¢ Êðóïñêóþ ñÿðýäíþþ øêîëó ³ ïà÷ࢠïðàöàâàöü ó ìÿñòý÷êó Áîáð ñòàðøûì ï³ÿíåðâàæàòûì, ïîòûì ë³òðàáîòí³êàì ó êðóïñêàé ðà¸ííàé ãàçåöå "Êàìóí³ñòû÷íû øëÿõ". Ñêîí÷û¢ êóðñû ïðû Êàìóí³ñòû÷íûì ³íñòûòóöå æóðíàë³ñòû³ ³ìÿ Ñ. Ì. Ê³ðàâà ¢ Ìåíñêó (1936), ó 1937-38 áû¢ àäêàçíûì ñàêðàòàðîì ðýäàêöû³ ãàçåòû "Ë³òàðàòóðà ³ ìàñòàöòâà". Ó 1938-53 - ó Ñàâåöêàé Àðì³³. Óäçåëüí³ê ñàâåöêà-ô³íëÿíäñêàé âàéíû (1939-40), ó Âÿë³êóþ Àé÷ûííóþ âàéíó - àðìåéñê³ æóðíàë³ñò íà Çàõîäí³ì, Ñòýïàâûì, 2-ì ³ 3-ì Óêðà³íñê³õ ôðàíòàõ. Ó ïàñëÿâàåííûÿ ãàäû ïðàöàâࢠñïåöêàðýñïàíäýíòàì àêðóãîâàé âàéñêîâàé ãàçåòû "Çàù èòíèê Ðîäèíû" (Àäýñà, 1945-47), ë³òàðàòóðíûì ñàêðàòàðîì ãàçåòû Áåëàðóñêàé âàéñêîâàé àêðóã³ "Âî ñëàâó Ðîäèíû" (Ìåíñê, 1947-53). Ïàñëÿ äýìàá³ë³çàöû³ ïðàöàâࢠíàìåñí³êàì ðýäàêòàðà àëüìàíàõà "Ñîâåòñêàÿ Îò÷èçíà". Ç 1954 - àäêàçíû ñàêðàòàð, à ç 1958 - íàìåñí³ê ñòàðøûí³ ïðà¢ëåííÿ ÑÏ ÁÑÑÐ. Ó 1960-78 - ãàëî¢íû ðýäàêòàð ÷àñîï³ñà "Áåëàðóñü". Ó ñêëàäçå äýëåãàöû³ ÁÑÑÐ ó 1971 óäçåëüí³÷ࢠó ðàáîöå XXVI ñåñ³³ Ãåíåðàëüíàé Àñàìáëå³ ÀÀÍ. ×ëåí ÑÏ ÑÑÑÐ ç 1940.

Ïåðøû âåðø àïóáë³êàâࢠó 1932 ã. (÷àñîï³ñ "²ñêðû ²ëü³÷à"). Ó äàâàåííû ÷àñ âûäࢠïàýìû äëÿ äçÿöåé "Êîñöÿ-÷ýê³ñò" (1938) ³ "Ïàêåò" (1940). Ðóêàï³ñ çáîðí³êà âåðøࢠ"Íà Âûáàðãñêàé äàðîçå" çãàðý¢ ó ÷àñ âàéíû ¢ Ìåíñêó. Ïàñëÿ âàéíû âûéøë³ çáîðí³ê³ ïàýç³³ "Ñîíöà ¢ áëàê³öå" (1949), "Ó âÿë³ê³ì ïàõîäçå" (1952), "Ïðûïàð" (1956), "Ñîñíû ³ äçþíû" (1960), "Ãðîíêà ðàá³íû" (âûáðàíàå, 1964), "Ïàÿñû" (1968), "Çà ïàëÿì³, çà ëÿñàì³" (1969), "Äîêøûöê³ êàðàâàé" (1974), "Êí³ãà äðóæáû" (1975), "Ñóêâåööå" (âûáðàíàå, 1977), "Ëÿáåðàãî¢ çàïàâåòíûõ" (1983). À¢òàð êí³æàê ïàýç³³ äëÿ äçÿöåé "Íàñóñòðà÷ æûööþ" (1951), "Íàëÿñíûì ïà¢ñòàíêó" (1955), "Ïðûãîäû Ïàòàïê³" (1958), "Ëÿñíûÿ êàçê³" (1967), "Ìàÿ ìàçà³êà" (1971), "Ðýõà çÿìë³" (1978), "Ñíåæíàÿ êàçêà" (ïàýìà, 1986). Ó 1971 ³ ¢ 1982 âûéøë³ Âûáðàíûÿ òâîðû ¢ 2 òàìàõ. Øýðàã âåðøࢠïàêëàäçåíû íà ìóçûêó.

Ïåðàêëàäࢠòâîðû ðóñê³õ, óêðà³íñê³õ, ë³òî¢ñê³õ, áàëãàðñê³õ ³ ìàíãîëüñê³õ ïàýòà¢.

Óçíàãàðîäæàíû îðäýíàì³ Ïðàöî¢íàãà ×ûðâîíàãà Ñöÿãà, Äðóæáû íàðîäà¢, äâóìà îðäýíàì³ ×ûðâîíàé Çîðê³, Àé÷ûííàé âàéíû II ñòóïåí³ ³ "Çíàê Ïàøàíû", ìåäàëÿì³.

Â³ê³ïåäûÿ.

Á³áë³¸ãðàô íà ñêðûæàâàíí³ øëÿõî¢

Ñïà¢íÿåööà 120 ãàäî¢ ç äíÿ íàðàäæýííÿ **Þë³³ ²îñ³ôà¢íû Á²Á²ËÛ** (10.01.1897-9.12.1974). Ç 1922 ã. ïðàöàâàëà çàãàä÷ûêàì áåëàðóñêàãà àääçåëà Äçÿðæà¢íàé á³áë³ÿòýê³ ÁÑÑÐ. Ïàñëÿ çàêàí÷ýííÿ ÁÄÓ ¢ 1925 ã. çàéìàëàñÿ ñêëàäàííåì êðàÿçíà¢÷àé á³áë³ÿãðàô³÷íàé êàðòàòýê³. Ç íàðîáêࢠÞë³³ ²îñ³ôà¢íû - á³áë³ÿãðàô³ÿ òâîðࢠÖ³øê³ Ãàðòíàãà, íàäðóêàâàíûÿ ñòàðîíê³ á³ÿãðàô³³ Ö¸òê³...

Ç 1937 ïà 1959 ïðàöàâàëà ãàëî¢íûì á³áë³¸ãðàôàì Ñàðàòà¢ñêàãà ¢í³âåðñ³òýòà. Âÿðíó¢øûñÿ ç âûãíàííÿ ïðàöàâàëà ¢ Äçÿðæà¢íàé á³áë³ÿòýöû ÁÑÑÐ.

Þë³ÿ ²îñ³ôà¢íà áûëà ÷óëë³âàé àñîáàé, ñòàðàëàñÿ ¢çãàäâàöü ðàäàñíûÿ ïàäçå³ æûööÿ. ß áû¢ çàïðîøàíû ¢ ÿå íåâÿë³÷êóþ, àëå ¢òóëüíóþ êâàòýðêó, àçäîáëåíóþ ¸þ æ ñòâîðàíûì³ êàðö³íàì³. Çàõàâàëàñÿ ôîòà 1968 ãîäà, ç ÿê³ì ÿ ¢çãàäâàþ 120-ãàäîâû þá³ëåé Þ.². Á³á³ëû.

Ñÿðãåé Ïàí³çüí³ê.

100 ãàäîў çäíÿ íàðàäæýííÿ Â³êòàðà ßðìàëêîâ³÷à

Віктар Ярмалковіч - сябар БХД, гісторык, краязнавец, юрыст і вязень канцлагера ў Картуз-Бярозе.

Нарадзіўся Віктар Адамавіч Ярмалковіч у сялянскай сям'і 4 студзеня 1917 года ў вёсцы Юшкі пад Вільняй. Змалку гарнуўся да навукі. Вучыўся ў гімназіі айцоў-марыянаў у Друі, дзе ўпершыню пазнаёміўся з беларускімі хрысціянскімі дэмакратамі. У 1938 годзе скончыў Віленскую беларускую гімназію і паступіў на юрыдычны факультэт Віленскага ўніверсітэта. Як свядомы беларус, неўзабаве далучыўся да Беларускага студэнцкага саюзу, дзе вялі рэй хадэкі.

Разам з ксендзам Адамам Станкевічам Віктар Ярмалковіч рэдагаваў часопіс "Хрысціянская думка".

2 верасня 1939 года, з пачаткам вайны, Віктар быў арыштаваны дэфензівай разам з хадэкамі Вячаславам Багдановічам, Язэпам Найдзюком, Янкам Шутовічам, і адпраўлены ў канцэнтрацыйны лагер у Картуз-Бярозе. Зазнаў здзекі і катаванні. Пасля таго, як Заходнюю Беларусь акупавалі Саветы і лагерная паліцыя разбеглася, дабраўся да Вільні. Выжываў, як мог, шукаў працу ў дзяржаўных установах - літоўскіх, а потым і савецкіх.

З пачаткам вайны апынуўся ў Лідзе, у 1941-42 юрыст-практыкант у павятовым судзе. У 1942-44 гг. - у Шчучыне, дзе працаваў у павятовым судзе. Працаваць даводзілася ва ўмовах жорсткасці немцаў, свавольства паліцыі, тэрору АК і чырвонай партызанкі. У 1944 годзе выехаў з сям'ёй у Варшаву, дзе апынуўся ў віры Варшаўскага паўстання. Здолеў выбрацца з горада пасля паразы паўстання і асеў у горадзе Біскупец каля Жэшува, дзе быў арыштаваны камуністычнай службай бяспекі. Першую высылку "за прыналежнасць да антысавецкіх арганізацыяў" (Студэнцкі Саюз і БХД) адбываў ва ўсоллі (Сібір). Затым, у 1952 годзе, быў арыштаваны паўторна і засуджаны на 25 гадоў лагераў. Вызвалены ў 1956-ым. Працаваў дантыстам у Біскупцы.

Пісаў кнігі аб родным краі: "Ліда і Лідская зямля", "Шчучынскі раён", "Іўеўскі раён". Аўтар манаграфіі "Летапіс Віленскай беларускай гімназіі", "Кароткага нарысу гісторыі Беларусі". Выдаў кнігу ўспамінаў "На жыццёвых хвалях", дзе апісаў увесь трагізм жыцця свайго пакалення беларусаў.

Памёр Віктар Ярмалковіч 15 снежня 1997 года ў Варшаве.

---

4 ñòóäçåíÿ ¢ àãðàíÿäç³áå "Ãàñö³íà" ¢ Ë³äñê³ì ðà¸íå ïðàéøëà âå÷àðûíà ¢ ïà ì ÿöü ïðà ã³ñòîðûêà, êðàÿçíà¢öà, äçåÿ÷à áåëàðóñêàé õðûñö³ÿíñêàé äýìàêðàòû³ Â³êòàðà ßðìàëêîâ³÷à, 100-ãîääçå ç äíÿ íàðàäæýííÿ ÿêîãà àäçíà÷àëàñÿ ¢ãýòû äçåíü. Ää þá³ëåþ áåëàðóñêàãà ïàòðû¸òà ïàðòûÿé ÁÕÄ áû¢ âûïóø÷àíû àäì ûñëîâû áóêëåò. À ïðàÿãî æûöö¸³ äçåéíàñöü ðàñïàâ¸¢ ñóñòàðøûíÿ Õðûñö³ÿíñêà-äýìàêðàòû÷íàé ïàðòû³ Ïàâåë Ñåâÿðûíåö.

- Â³êòàð ßðìàëêîâ³÷, ÿêîì ñïî¢í³ëàñÿ 100 ãàäî¢ - ãýòà êðàÿçíàåö, ÿê³ íàï³ñà¢ ê³ã³ ïðàòðû ðà¸íû: Ø÷ó÷ûíñê³, ²âåéñê³³ Ë³äñê³. Ãýòà ÷àëàâåê, ÿê³ ñÿäç¢ ó ÃÓËÀÃó ³ Êàðòóç-Áÿðîçå, ÿê³ àõâÿðàâà¢ ñàáîé çà Áåëàðóñü³ Áîãà. Òàì ó ì û, êàíåøíå, áóäçåì ñïðàáàâàöü íàäàöü³ì ÿ Â³êòàðà Åðìàëêîâ÷à ³ âóë³öû ¢ Ë³äçå, ³ ïàñïðàáóåì ó øàíàâöü ÿãî ïàì ÿöü ó êàñ¸ëàõ, ñÿðîä êàòî-ë³êà¢.

Íà ñóñòðý÷û ïðûñóòí³÷àë³ ñÿáðû ãðàì àäñê³õ àðãàí³çàöûé ç Ë³äû, Áÿðîçà¢ê³, Ãàðîä³, Áåë³öû ³ ³íøûõ â¸ñàê Ë³äñêàãà ðà¸íà.

Áûë³ àá ì åðêàâàíû àñíî¢íûÿ ì åðàïðûì ì ñòâû, ÿê³ÿ ïëàíóþööà íà Ë³ä÷ûíå¢ 2017 ãîäçå. Ñÿðîä ì åðàïðûì ì ñòâà¢ ¸ñöü ³ òîå, êàá íàäðóêàâàöü ÷àñòêó ç òâîð÷àé ñïàä÷ûíû Â³êòàðà ßðìàëêîâ³÷à, áàëàçå¢ Ë³äçå ¸ñöü êîï³ÿ àäíàãî ç ì àøûíàï³ñà¢ Â. ßðìàëêîâ³÷à, óÿê³ì çíà÷íàÿ ÷àñòêà ïðûñâå÷àíà ïàäçåÿì 20-ãà ñòàãîäçÿ ¢ Ë³äçå, ñâåäêà ì ÿê³õ áû¢ ßðìàëêîâ³÷

Íà çàâÿðøýíåñëûíû ë³äñê³ áàðä Ñÿðæóê ×àíÿê âûêàíà¢ íåàëüê³ ïàòðûÿòû÷íûõ ïåñåíü, óòë. íà ñëîâû Íàòàëë³ Àðñåíåâàé.

Íàø êàð.

Â³íøàâàí³ ÒÁÌ

Øàíî¢íû ñÿáðû!

Â³íøóå ì âàñ ç Êàëÿäà-ì³³ Í îâû ì ãîäàì ! Çû÷û ì , êàá âàø 2017 íàï î¢í³¢ñÿ ãàðì î í³-ÿé, ÿðê³ì ôàðáàì³³ ïë¸íû ì ³ ñïðàâàì³.

Àáóäç³öå¢ ñàáå òâîðöó³ ðàñôàðáóéöå ¢ëàñíóþ áóäó÷ûíÿ íà íàøàé ïàøòî¢öû! Ó ðýøöå ðýøò¸ âû ñàì³ âû á³ðàåöå êîëåðû.

Ç ïàâàãàé,

Выканаўчае бюро Асамблеі НДА Беларусі.

Ø÷ûðà â³íøóå ì Âàñ ç 2017 ãîäàì - ãîäàì Ôðàíö³øêà Ñêàðûíû ³ 500-ãîäçÿ Áåëàðóñêàé Á³áë³³!

Çû÷ûì Âàì, Âàøûì ðîäíûì ³áë³çê³ì çäàðî¢ÿ, ø÷àñöÿ ³ ¢ñÿëÿêàãà äàáðà. Íÿõàé ïðîì³ Ñêàðûíàâàé íàâóê³ ãðýþöü Âàøû ñýðöû ³ àñâÿòëÿþöü äàðîãó äà ø÷àñë³âàé áóäó÷ûí³ íàøàé äàðàãîé Àé÷ûíû!

Ад калектыву выдавецтва "Тэхналогія" галоўны рэдактар Зміцер Санько.

Ø÷ûðà â³íøóå ì Âàñ ç 2017 ãîäàì - ãîäàì Ôðàíö³øêà Ñêàðûíû ³ 500-ãîäçÿ Áåëàðóñêàé Á³áë³³!

Çû÷ûì Âàì, Âàøûì ðîäíûì ³áë³çê³ì çäàðî¢ÿ, ø÷àñöÿ ³ ¢ñÿëÿêàãà äàáðà. Íÿõàé ïðîì³ Ñêàðûíàâàé íàâóê³ ãðýþöü Âàøû ñýðöû ³ àñâÿòëÿþöü äàðîãó äà ø÷àñë³âàé áóäó÷ûí³ íàøàé äàðàãîé Àé÷ûíû!

Ад калектыву выдавецтва "Тэхналогія" галоўны рэдактар Зміцер Санько.

Ïàâàæàíûÿ ñÿáðû "Òàâàðûñòâà áåëàðóñêàé ì îâû ³ì ÿ Ô. Ñêàðûíû"!

Ïðàôåñ³éíû ôóòáîëüíû êëóá "Òàðïåäà" Ì³íñê ø÷ûðà â³íøóå Âàñ ç Íîâûì ãîäàì ³ Ðàñòâîì Õðûñòîâûì!

Íÿõàé 2017 ãîä ïðûíÿñå Âàì ÿê ì àãà áîëüø ðàäàñö³, óñì åøàê³ ø÷àñë³âûõ äç¸í!

Çû÷ûì ïîñïåõó, äàáðàáûò³ ðýàë³çàöû³ ¢ñ³õ âàøûõ ³äýÿ¢³ ïëàíà¢. Ñà Ñâÿòàì³!

З павагай, супрацоўнікі і футбалісты ПФК "Тарпеда" Мінск.

Øàíî¢íû ñï. Àëåã!

Â³íøóþ Âàñ ñà ñâÿòàì Íàðàäæýííÿ Õðûñòîâàãà!

Áîëüø ÿê äçåå òûñÿ÷û ãîä òàì óàí¸ëááâÿñö³¢ ïàñòóõàì óâàêî³öàõ Ååòëåå ì à ïðà íàðàäæýííå Ãîñïàäà: "ß àáâÿø÷àþ âà ì âÿë³êóþ ðàäàñöü, ÿêàÿ áóäçå ¢ñ³ ë þäçÿì!" Áîã ïàñëà¢ ó ñâåò Ñâàéãî Ñûíà, êàá êîæíû, õòî âåðûöü ó ßãî, ì å¢ æûöö¸ åå÷íàå.

500 ãîä òàì Ôðàíöûñê Ñêàðûíà íàðóêàâàà¢ ïåðøóþ êí³ãó ïà-áåëàðóñêó - Á³áë³þ, êàá Ñëîâà Âîæåå ñòàëà ïàä ì óðêà ì æûööÿ íàøàãà íàðîäà, êàá êîæíû ÷àëàâåê ì îã ïàçíàöü, øòî íåàõîäíà äëÿ çáà¢ëåíÿ äóøû ÿðî. Íÿõàé ó 2017 ãîäçå, êàê³ ì ûóäçåì äàçíà÷àöü 500-ãîäçå áåëàðóñêàé Á³áë³³ 500-ãîäçå Ðÿôàðì àöû³, Ãîñïàä äàñöü Âàì äàáðàñëàâåíå âà ¢ñÿêàé ãîðàâàé ñïðàâå³ íàï î¢í³öü Âàøûì ñýðöû ðàäàñöþ!

Антоні Бокун.

Ñïàñö³ãàþ÷û ã³ñòîðûþ Ìàã³ë¸¢ø÷ûíû

4 ñíåæíÿ 2016 ã. ÷àòû-ðû ìàã³ë¸¢öû ³ àäç³í áàáðóé-÷àí³í çäçåéñí³ë³ "ìàðø-ê³äîê" ó áûëû Áàáðóéñê³ ïàâåò. Ïà-ç³ìîâàìó ìàðîçíà ³ ñíåæíà áû-ëî ¢ ãýòû äçåíü. Íàøàé ìýòàé áûë³ çàáûòûÿ ìÿñö³íû âûá³ò-íûõ äçåÿ÷î¢. Ïåðàâàæíà òûõ äçåÿ÷î¢, ó ÿê³õ ñ¸ëåòà þá³ëåé-íûÿ äàòû. ² ìàðøðóò ñêëà¢ñÿ íàñòóïíû: Ìàã³ë¸¢ - ×àáóñû - Ãëóøà - Âÿççå - Äóáðîâà - Æî-ðíà¢êà - Ëàï³÷û - Ìàã³ë¸¢.

Ó ìÿñòý÷êà ×àáóñû Ëþáàíñêàãà ðà¸íà Ìåíñêàé âîáëàñö³, à êàë³ñüö³ Áàáðóé-ñêàãà ïàâåòà, íàñ ïðûâÿëà ïî-ñòàöü ã³ñòîðûêà Òîäàðà Çàáå-ëû. Çàáåëû - ñòàðàæûòíû áåëà-ðóñê³ ðîä, ÿê³ äà¢ ìíîñòâà âû-á³òíûõ ïîñòàöÿ¢.

Òîäàð Çàáåëà íàðàäç³¢-ñÿ ¢ 1896 ãîäçå, íàâó÷à¢ñÿ ¢ ÁÄÓ ³ áû¢ âó÷íåì ³ àñï³ðàíòàì Óëàäç³ì³ðà Ï³÷ýòû.

Áû¢ ñòàðøûí¸ì êóëü-òóðíà-ã³ñòàðû÷íàé ñåêöû³ êðà-ÿçíà¢÷àãà òàâàðûñòâà ¢ Ìàã³-ë¸âå, àðãàí³çî¢âà¢ äðàìàòû÷-íûÿ ³ àíòûðýë³ã³éíûÿ ãóðòê³. Ïåðøû ç áåëàðóñê³õ ã³ñòîðû-êà¢, õòî ïàäðàáÿçíà äàñëåäàâà¢ ôåàäàëüíû ìà¸íòàê ³ áûò ïðû-ãîííàãà ñÿëÿíñòâà. Ñòàðøûíÿ êóëüòóðíà-ã³ñòàðû÷íàé ñåêöû³ Ìàã³ë¸¢ñêàãà òàâàðûñòâà ÁÀÍ. Àðûøòàâàíû 24 ë³ïåíÿ 1930 ïà ñïðàâå "Ñàþçà âûçâà-ëåííÿ Áåëàðóñ³". ßìó ïðûïà-äàë³ ¢ñ¸: ³ òîå, øòî ¸í ñûí àá-øàðí³êà ³ áûëû äâàðàí³í, ³ òîå, øòî ñëóæû¢ ó àñìàá³ñòûì ãåò-ìàíñê³ì êàíâî³ ¢ Ê³åâå. Àëå ñà-ìàå ãàëî¢íàå àáâ³íàâà÷âàííå çàêëþ÷àëàñÿ ¢ àðãàí³çàöû³ Çà-áåëàì ô³ë³ÿëà "Ñàþçà âûçâà-ëåííÿ Áåëàðóñ³" ¢ ãîðàäçå íà Äíÿïðû, øòî êàòýãàðû÷íà àä-ìà¢ëÿ¢ ïàäñóäíû. Êàë³ ¢ÿãî íà äîïûöå ñïûòàë³, øòî ÿìó âÿ-äîìà ïðà íàöûÿíàë-äýìàêðàòà¢, Òîäàð ²âàíàâ³÷ àäêàçà¢: *"Вядома мне наступнае: імкненне нацдэмакратаў нацыянальныя пытанні ставіць вышэй за класавыя, вывядзенне тэорыі самабытнасці, сцягванне аграрнай палітыкі партыі ў бок капіталізму, што адлюстравалася ў хутарызацыі і пасялкоўшчыне, ідэалізацыя мінулага Беларусі".*

Àñóäæàíû "òðîéêàé" çà "øêîäí³öòâà ³ àíòûñàâåöêóþ àã³òàöûþ" íà 5 ãàäî¢ âûñûëê³ ¢ ã. Åëàáóãà. Âûçâàëåíû 27 ë³-ïåíÿ 1935. Ðýàá³ë³òàâàíû ñóäî-âàé êàëåã³ÿé ïà êðûì³íàëüíûõ ñïðàâàõ Âÿðõî¢íàãà ñóäà ÁÑÑÐ 10 ë³ïåíÿ 1957.

Êàë³ ìû ¢æûõàðî¢ ×à-áóñà¢ ïûòàë³ñÿ ïðà Òîäàðà Çà-áåëó, ÿê ó ñòàðýéøûõ, òàê ³ ¢ ìàëàäçåéøûõ, òî ÿíû ñêàçàë³, øòî ïðà òàêîãà í³÷îãà íå ÷óë³. Âåäàþ÷û òàêóþ ñ³òóàöûþ ç óøàíàâàííåì ïàìÿö³ âûá³òíûõ äçåÿ÷î¢ ïà ¢ñ¸é Áåëàðóñ³, ìû çàãàäçÿ ðàçäðóêàâàë³ íåêàëüê³ àáâåñòàê ç á³ÿãðàô³ÿé Çàáåëû ³ àääàë³³ õòóáûëüöàì ç ïðîñüáàé ÷ûòàöü ³ ïåðàäàâàöü ³íøûì ãýòûÿ ¢ë¸òê³.

Ó ×àáóñàõ óäàëîñÿ àä-øóêàöü íåêàëüê³ ñòàðàæûëà¢, ÿê³ÿ íàì ñ¸å-òîå ðàñïàâÿë³ ïðà "ïàíî¢ Çàáåëà¢". Ó 1920 - õ ãã. òóò æûë³ òðîå áðàòî¢ Çàáåëà¢, ÿê³ÿ òðû ìàë³ âÿë³êóþ ãàñïàäàðêó: âÿë³çàðíû ñàä, ïóí³, ñòàé-í³, êâÿòí³ê. ²¢ êîæíàãà ç áðàòî¢ áû¢ ñâîé ìà¸íòàê. Ó àäíûì ç ìà¸íòêà¢, àáî ãàñïàäàð÷ûõ áó-äûíêà¢ áûëà øêîëà, ÿêóþ çíå-ñë³ ãàäî¢ 6 òàìó. Íàì óäàëîñÿ äàøóêàöü àäç³í ôàòàçäûìàê òàå øêîëû ðàçàì ç âó÷íÿì³. Çàñòà-ë³ñÿ ÿø÷ý ñòàðûÿ ÿáëûí³ àíòî-íà¢ê³, ÿê³ÿ ìåñö³÷û òàê ³ íàçû-âàþöü "Çàáåëà¢ñê³ÿ". Íà ìÿñ-öîâûõ ìîã³ëêàõ çàñòàë³ñÿ íå-êàëüê³ âåêàâûõ äóáî¢. Êàë³ñö³ ïðû ¢âàõîäçå íà êëàäû áûë³ äçâå äðà¢ëÿíûÿ êàïë³öû: ç ïðà-âàãà áîêó áûëà ïðàâàñëà¢íàÿ, à ç ëåâàãà êàòàë³öêàÿ áàæí³öà.

Äàëåé íàø øëÿõ ëÿæà¢ ïà ëÿñíûõ çàñíåæàíûõ äàðîãàõ ïðàç Ãëóñê íà Ãëóøó. Ó Ãëóøû êàëÿ òðàñû íà Àñ³ïîâ³÷û çíà-õîäçÿööà ìÿñöîâûÿ ìîã³ë³, íà ÿê³õ ñïà÷ûâàå âÿäîìû áåëàðóñê³ ï³ñüìåíí³ê ³ ãðàìàäñê³ äçåÿ÷ Àëåñü Àäàìîâ³÷. Òóò ïðàéøë³ þíàöòâà ï³ñüìåíí³êà, òóò ¸í áû¢ ïàä÷àñ âàéíû. Çàðàç ãðà-ìàäñêàñöþ çá³ðàþööà ñðîäê³ íà ñòàðýííå ìóçåÿ Àäàìîâ³÷à ¢ ãýòûì ìÿñòý÷êó, áî 2017 ã. þá³ëåéíû ãîä ï³ñüìåíí³êà ³ çà-ñòàëàñÿ õàòà, äçå æûë³ Àäàìî-â³÷û ¢ Ãëóøû. Íà ìàã³ëå ãðó-âàñö³ööà âÿë³çàðíû âàëóí, àá ÿê³ì êàë³ñö³ ïàðóï³¢ñÿ àêàäýì³ê Ðàäç³ì Ãàðýöê³.

Íàñòóïíû íàø ïðûïû-íàê áû¢ ó â¸ñöû Âÿççå, ó ñ¸í-íÿøí³ì Àñ³ïîâ³öê³ì ðà¸íå. Ãý-òàå ïðûãîæàå ïàñåë³ø÷à ðàñê³-íóëàñÿ íà áåðàçå âàäàñõîâ³ø÷à ³ ïà ñ¸ííÿøí³õ ìåðêàõ ç'ÿ¢ëÿ-åööà äîñûöü âÿë³ê³ì íàñåëåíûì ïóíêòàì, ó ÿê³ì ìîæíà íàâàò ³ çàáëóêàöü. Ìû ïàïûòàë³ñÿ ¢ íåêàëüê³õ æûõàðî¢ ³ íàâàò àä-íàãî øêîëüí³êà, äçå çíàõîäç³ööà óôäûíàê ç ïàìÿòíàé øûëüäàé Ìàêñ³ìó Áàãäàíîâ³÷ó. Í³õòî ç ìÿñöîâûõ í³÷îãà ïðà ÿå íå âå-äà¢, ³ ìû ³íòó³òûû¢íà àäøóêàë³ ìÿñöîâàå ëÿñí³öòâà, íà ÿê³ì ³ áûëà íåâÿë³÷êàÿ øûëüäà, äçå ïàâåäàìëÿåööà íàñòóïíàå: *"На гэтым месцы знаходзіўся дом, у якім з сакавіка па ліпень 1895 года разам са сваёй сям'ёй адпачываў знакаміты беларускі паэт Максім Багдановіч".*

Äàëåé ìû ðóøûë³ ¢ â¸-ñêó Äóáðîâà, äçå çíàõîäç³öà çàêàçí³ê ìÿñöîâàãà çíà÷ýííÿ "Æîðíà¢ñê³ äýíäðàñàä". Ïëî-ø÷à äýíäðàñàäó íåâÿë³êàÿ - óñÿãî àäç³í ãåêòàð, àëå êîëü-êàñöü äàòóíêà¢ ðàñë³í óðàæâàå, à ³õ áîëüø çà ñîòíþ: êåäð ñ³-á³ðñê³, ë³ñòî¢í³öà à¢ðàïåéñêàÿ ³ ÿïîíñêàÿ, äóá çâû÷àéíû ³ ÷ûðâîíû…

Ïðàç 800 ìåòðà¢ àä Äó-áðîâû çàõàâàë³ñÿ ïðûãîæûÿ ³ ¢íóøàëüíûÿ ïðûñàäû áûëîãà ¢ëàäàëüí³êà ìà¸íòêà ¢ Æîðíà¢-öû - Ìàãäàëåíû Ðàäç³â³ë.

Ñòàðàæûòíûÿ äðýâû âûñàäæàíûÿ ¢ ôîðìå ïðàâ³-ëüíàãà ÷àòûðîõêóòí³êà, ÿê ôàðìàðäçü àêàëÿþöü òýðûòîðûþ áûëîãà ¢ëàäàííÿ. Íåêàòîðûÿ äóáû ¢ äâà àáõîïû ñòàÿöü ðî¢-íûì³ ðàäàì³ ïà ïåðûìåòðû áû-ëîãà ìà¸íòêà. Ó áûëûì äðà¢ëÿ-íûì ìà¸íòêó ìåñö³ëàñÿ øêîëà. Ç íàãîäû þá³ëåþ Ìàãäàëåíû Ðàäç³â³ë ó 2016 ã. òóò áû¢ óñòà-ëÿâàíû ïàìÿòíû êàìåíü ç íà-ñòóïíûì çìåñòàì: *"Уладальніцы маёнтка Жорнаўка. Слыннай дзяячцы беларускага адраджэння пачатку 20 стагоддзя, мецэнатцы і асветніцы Магдалене Радзівіл з роду Завішаў (1861-1945) ад удзячных патомкаў".* ²í³öûÿòàðàì³ ¢ñòàëÿâàííÿ ïîìí³êà áûë³: Àëåã Âàðàíåíêà, ²âàí Áàðàíî¢-ñê³, Àíòîí Àñòàïîâ³÷, Âÿ÷àñëà¢ Âàñ³ëåíêà, Çì³öåð ßöêåâ³÷, Ïà-âåë Æóìàð, Ñÿðãåé Æóìàð, Ñÿðãåé Áÿñïàëíê³, êàëåêòû¢ Àñ³ïîâ³öêàãà ðà¸íàãà ã³ñòà-ðû÷íà-êðàÿçíà¢÷àãà ìóçåÿ, Ëàï³öê³ ñåëüâûêàíêàì.

Íà ïðûêàíöû 19 ñò. ïà-ì³æ Æîðíà¢êàé ³ â¸ñêàé Ìàëàÿ Ãðàâà çíàõîäç³¢ñÿ õóòàð Ëÿâî-íà¢êà, äçå 6 ë³ñòàïàäà 1891 ã. íàðàäç³¢ñÿ ßçýï Âî¢ê-Ëåâàíî-â³÷ - áåëàðóñê³ ñâåöê³ ìîâà-çíàâåö, ÿêîãà íåêàòîðûÿ äàñëå-ä÷ûê³ ðàçàì ç ß¢õ³ìàì Êàðñê³ì ³ Ñöÿïàíàì Íåêðàøýâ³÷àì ë³-÷àöü çàñíàâàëüí³êàì ñó-÷àñíàé áåëàðóñêàé ìîâû.

Àä õóòàðà äà íà-øàãà ÷àñó í³÷îãà íå çàñòà-ëîñÿ, ³ òîëüê³ ïðûöÿðó-øàíûÿ ñíåãàì ïàëåòê³ ³ ëåñ óäàëå÷ûí³ ïàìÿòà-þöü êðîê³ ãýòàãà íåïà¢-òîðíàãà ÷àëàâåêà.

² àïîøíÿé êðîïêàé ó íàøûì ìàðøðóöå áûë³ Ëàï³÷û. Ïðû ¢ïà-äçåíí³ ¢ Ñâ³ñëà÷ ìàëåíü-êàé ðà÷óëê³ ñòàðàæûò-íûì³ íàñåëüí³êàì³ ìÿñ-òý÷êà ¢ ÷àñû æàëåçíàãà âåêó áûë³ ïàáóäàâàíûÿ ¢ìàöàâàíí³. Àáàðîí÷û âàë äàãýòóëü äîáðà ïðà-ãëÿäàåööà, ³ çàðàç òóò çíàõî-äçÿööà ìÿñöîâûÿ ìîã³ë³. Ïðû-÷ûì, äàêëàäíà ïðàñî÷âàåööà ñòàðàæûòíàÿ ÷àñòêà ìîã³ëêà¢ ç êàìåííûì³ ñòàðàæûòíûì³ íàä-ìàã³ëëÿì³ ó ñàìûì ñóòîêó ðà-÷óëê³ ³ ñó÷àñíûÿ ìîã³ëê³ ïà-çà àáàðîí÷ûì âàëàì.

Êàë³ ìû ðóøûë³ íà Ìà-ã³ë¸¢, òî ïðàç ìàðîçíóþ äàëå÷ íàñ ïðàâîäç³ëà ÷ûðâîíàå âå÷à-ðîâàå ñîíåéêà. ² ìû ¢ ÷àðãîâû ðàç ç çàõàïëåííåì ³ñàçäç¢ëåí-íåì óçãàäâàë³, ÿê øìàò òàÿìí³ö ç ã³ñòîðû³ Ìàã³ë¸¢ñêàãà êðàþ íàì ÿø÷ý âàðòà àäêðûöü äëÿ ñÿáå ³ äëÿ íàøûõ ïàïëå÷í³êà¢.

Àëåã Äçüÿ÷êî¢.
Ìàã³ë¸¢.

Íàçâû ìÿñòà¢:
1. Øêîëà ¢ ×àáóñàõ;
2. Ôîòà ²îñ³ôà Âî¢ê-Ëåâàíîâ³÷à;
3. Äóáû ¢ ñÿäç³áå Ìàãäàëåíû Ðàäç³â³ë.

Ïàì¸ð àäç³í ç ïàòðûÿðõà¢ áåëàðóñêàé ýì³ãðàöû³ Àíòîí Øóêåëîéöü. ¨í ïðàæû¢ 101 ãîä

7 ñòóäçåíÿ ¢ Íüþ-¨ðêó ïàì¸ð äçåÿ÷ áåëàðóñêàé ýì³ãðàöû³ Àíòîí Øóêåëîéöü.

Ïðà ãýòà ïàâåäàì³¢ Â³òà¢ò Ê³ïåëü. Àïîøí³ÿ äí³ ñï. Øóêåëîéöü ïà¢òàðà¢ ñëîâû Êóïàëû:

Прыстаў я жыць
на белым свеце,
Хоць стольки ўвокала жыцця;
Завялі думкі на расьцьвеце,
Душа жадае небыцця.

Àíòîí Øóêåëîéöü íà-ðàäç³¢ñÿ 16 ë³ïåíÿ 1915 ã íà Àøìÿíø÷ûíå, ñêîí÷û¢ àääçÿ-ëåííå ñëàâÿíñêàé ô³ëàëîã³³ ³ ýòíàãðàô³³ ãóìàí³òû÷íàãà ôà-êóëüòýòà Óí³âåðñ³òýòà Ñòýôàíà Áàòîðûÿ ¢ Â³ëüí³ (1939). Ïàä-÷àñ ñòóäýíöòâà ïðàöàâà¢ âà ¢í³-âåðñ³òýöê³ì ýòíàãðàô³÷íûì ìó-çå³. Áû¢ ñÿáðàì Áåëàðóñêàãà ñòóäýíöêàãà ñàþçà. Ïàñëÿ ïðû-õîäó ñàâåòà¢ ïðàöàâà¢ íàñòà¢-í³êàì íà Àøìÿíø÷ûíå áû¢ çàãàäû÷ûêàì ãàðàäñêîãà àääçåëà íàðîäíàé àñâåòû ³ øêîëüíûì ³íñïåêòàðàì-ìåòàäûñòàì Àø-ìÿíñêàãà ðà¸íà.

Ïàä÷àñ íàöûñöêàé àêó-ïàöû³ ïðàöàâà¢ ó àääçåëå àñâå-òû ³ êóëüòóðû Ìåíñêàé ãàðàä-ñêîé óïðàâû, áû¢ çàãàä÷ûêàì Áåëàðóñêàãà ã³ñòàðû÷íàãà ìó-çåÿ. Ç ëåòà 1944 ã. íà ýì³ãðàöû³.

Ó ïà÷àòêó 1950-õ ãã. ïåðàåõà¢ ó ÇØÀ. Áðà¢ àêòû¢-íû ¢äçåë ó áåëàðóñê³ì ðóõó, øìàòãàäîâû ñòàðøûíÿ Áåëà-ðóñêà-àìåðûêàíñêàãà çàäç³íî-÷àííÿ, ñÿáàð ðýäàêöû³ ãàçåòû "Áåëàðóñ", ñÿáàð Áåëàðóñêàãà ³íñòûòóòà íàâóê³ ³ ìàñòàöòâà.

À¢òàð äçÿñÿòêà¢ àðòû-êóëà¢, óñïàì³íà¢, íåêðàëîãà¢, àïóáë³êàâàíûõ ó ãàçåòàõ "Áà-öüêà¢ø÷ûíà" ³ "Áåëàðóñ".

Ó 2015 ã. ó ÇØÀ âåëü-ì³ øûðîêà àäçíà÷àëàñÿ ÿãî 100-ãîääçå.

ßíêà Çàïðóäí³ê ç íàãî-äû 100-ãàäîâàãà þá³ëåþ ñï. Øóêåëîéöÿ ï³ñà¢: *"Для яго сэрцавінай нашага грамадскага жыцця былі - як тая вось у гіраскопе - дэмакратычнае права асобы на сваю думку і разам з тым справа свабоды і незалежнасці Бацькаўшчыны-Беларусі. У імя гэтых двух ідэалаў-прынцыпаў - права мець свой погляд на рэчы і дбаць пра волю Бацькаўшчыны - наш юбіляр садзейнічаў згодзе з людзьмі і паміж людзьмі. Я блізка супрацоўнічаў з ім на грамадскай ніве, пачынаючы з 1957 года, і магу з поўнай падставай засведчыць ягоны дабрадзейны, стабілізацыйны ўплыў на жыццё нашай грамады".*

Ïàõàâàíû Àíòîí Øó-êåëîéöü áóäçå íà áåëàðóñê³õ ìîã³ëêàõ ó ²ñò-Áðàíñâ³êó (Íüþ-Äæýðñ³).

nn.by.

Алег Трусаў

Гісторыя сярэднявечнай Еўропы (V - XV стагоддзі)

(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары.)

Падзеі старадаўняй гісторыі англасаксаў знайшлі сваё ўвасабленне ў міфалагічна-гераічным эпасе, паэме "Бэўвульф", створанай прыкладна ў VIII ст. невядомым аўтарам (сёння вядомы рукапіс, запісаны каля 1000 г.).

Вокладка сучаснага беларускага выдання паэмы "Бэўвульф".

2. Дзяржава франкаў. Імперыя Карла Вялікага

У V ст. розныя германскія плямёны рассяліліся на тэрыторыі Галіі і паступова пачалі ствараць тут свае варварскія каралеўствы.

У сярэдзіне V ст. узнікла *каралеўства бургундаў* са сталіцай Ліёне. Бургунды былі падзелены на тры станы: вышэйшы - знаць, дружыннікі караля і біскупы; сярэдні (асноўны) стан - вольныя ваяры - земляробы; ніжэйшы - вольныя беззямельныя сяляне. Ніжэй стаялі нявольнікі. Шлюбы між рымлянамі, якія жылі паводле сваіх законаў, і германцамі, былі забароненыя.

Аднак у VI ст. у Галіі перамаглі франкі. Разбіўшы вестготаў і захапіўшы ў 507 г. іх сталіцу ў Тулузе, франкі ў 534 г. заваявалі каралеўства бургундаў. Лідарам франкаў стаў кароль *Хлодвіг*, які нарадзіўся каля 465 г. У 497 г. яго войскі разбілі атрады *алеманаў*, потым занялі тэрыторыі вестготаў і бургундаў. У 508 г. яго ўладу прызнала Візантыя. Менавіта Хлодвіг прыняў хрысціянства, што спыніла варожасць паміж рымлянамі і франкамі і забяспечыла яго падтрымку мясцовага духавенства. Пасля яго смерці ў 511 г. да ўлады прыйшлі яго сыны ды іх нашчадкі. Да сярэдзіны VI ст. франкі заваявалі землі баварцаў, цюрынгаў і алеманаў. Дынастыя каралёў франкаў, якая паходзіла ад Хлодвіга, атрымала назву *Меравінгскай* і кіравала краінай да сярэдзіны VIII ст.

Паступова вольныя сяляне-землеўласнікі пачалі залежаць ад багатых землеўласнікаў. Гэтая залежнасць атрымала назву *камендацыя*. У гэтую залежнасць вольныя сяляне траплялі тады, калі прасілі абараніць сябе і сваю маёмасць у свецкага ці духоўнага магната. Даволі часта яны атрымлівалі ад яго і зямельны надзел. Вольнасць селяніна захоўвалася, але калі ён адмаўляўся ад падтрымкі свайго патрона, то губляў сваю маёмасць і зямельны надзел. Пра гэта сведчыць збор законаў франкаў, што атрымаў назву "Салічная праўда".

Кароль франкаў меў амаль неабмежаваную ўладу і перадаваў яе сваім нашчадкам. Усё насельніцтва каралеўства, якое дасягала ўзросту 12 гадоў, прыносіла прысягу вернасці каралю, калі ён займаў трон. Любое парушэнне загадаў караля каралася аж да вынясення выраку смерці. Кароль выдаваў свае законы, якія называліся эдыктамі, ці дэкрэтамі. Паступова вакол караля ўзнік каралеўскі двор, які стаў цэнтральным апаратам кіравання. Узніклі пасады міністраў, якія кіравалі слугамі і нявольнікамі. Першым, галоўным міністрам караля, меў тытул *маярдома*.

Франкская дзяржава складалася з асобных адміністрацыйных адзінак - *графстваў*. Імі кіравалі графы, якія прызначаліся каралём. З пачатку VII ст. графамі прызначалі толькі магнатаў. Уся ўлада ў графстве належала графу, які меў узброены атрад. Сабраныя падаткі і штрафы граф пасылаў у каралеўскую казну, пакідаючы сабе трэцюю частку ад усіх прыбыткаў. На базе графстваў утвараліся і большыя адміністрацыйныя адзінкі - *герцагствы* на чале з герцагамі, якія кіравалі вайсковымі атрадамі графаў падчас вайны. Самі графствы дзяліліся на *сотні*. Сотнікаў прызначаў кароль ці граф.

У VIII ст. дзяржава франкаў паступова распалася на малыя незалежныя дзяржавы, прычым рэальную ўладу там мелі не каралі, а іх маярдомы. Паступова маярдомы пачалі перадаваць сваю ўладу ў спадчыну і нават прызначаць каралёў. Сярод самых уплывовых маярдомаў франкаў вызначыўся *Піпін*. Яго сын *Піпін II* пачаў аб'ядноўваць асобныя дзяржаўныя ўтварэнні франкаў у адзінае каралеўства. Гэтую нялёгкую працу завяршыў сын апошняга *Карл Мартэл* (ад франц. "молат"). Менавіта ён у 732 г. разбіў войска арабаў каля Пуацье. Карл Мартэл здзейсніў *бенефіцыяльную рэформу* з мэтай стварэння моцнага коннага войска. З мэтай умацавання сваёй улады кароль пачаў раздаваць свае землі слугам не ў прыватную ўласнасць, як гэта было раней, а ва ўмоўнае і часовае ўладанне ў выглядзе *бенефіцыя*. Калі ўладальнік бенефіцыя паміраў, яго зямля вярталася каралю, і той мог перадаваць яе іншаму слузе. Такім чынам пачала складвацца класічная феадальная сістэма. Пасля смерці Карла Мартэла ў 741 г. да ўлады прыйшоў яго сын *Піпін III*, з мянушкай *"Кароткі"* (меў маленькі рост). У 751 г. ён абвясціў сябе каралём, што пацвердзіў Рымскі Папа ў 754 г. Так была юрыдычна аформлена новая каралеўская дынастыя - *Каралінгаў*.

У 768 г. Піпін III памірае. З 768 па 814 г. каралеўствам кіруе яго сын *Карл Вялікі*. Гэта быў адукаваны чалавек, які ведаў лаціну і крыху грэцкую мову, вучыўся рыторыцы, матэматыцы і граматыцы. Рэзідэнцыяй свайго двара ён зрабіў горад *Ахен*. Карл Вялікі правёў шмат паспяховых паходаў. Ён заваяваў землі язычнікаў-саксаў і змусіў іх прыняць хрысціянства. У 796 г. яго войскі разбілі армію качэўнікаў-авараў, а таксама захапілі дзяржаву лангабардаў у паўночнай Італіі. На поўдні ён адваяваў у арабаў частку Пірэнейскага паўвострава. Гэтая тэрыторыя атрымала назву *"Испанская марка"*. Стварыўшы вялікую дзяржаву, Карл Вялікі з дапамогай Рымскага Папы Льва III 25 снежня 800 г. у Рыме быў каранаваны Папам як "імператар рымлян". У 812 г. імператар Візантыі назваў Карла "імператарам франкаў".

У краіне была праведзена адміністрацыйная рэформа. Амаль усе герцагствы былі ліквідаваныя. Краіна была падзеленая на графствы і сотні на чале з графамі (іх намеснікамі - вікарыямі) і сотнікамі. На ўскраінах дзяржавы былі створаны спецыяльныя вайскова-адміністрацыйныя акругі - маркі, на чале з *маркграфамі*. Існаваў інстытут каралеўскіх пасланнікаў, якія кантралявалі дзейнасць графаў, прызначаных каралём.

Карл Вялікі вялікае значэнне надаваў адукацыі і развіццю культуры, аддаўшы пры гэтым галоўную ролю царкве заходняга абраду. Афіцыйнай мовай дзяржавы стала лацінская. Да каралеўскага двара было запрошана шмат навукоўцаў з розных краін Еўропы, якія стварылі школу інтэлектуалаў і асяродак падрыхтоўкі каралеўскіх чыноўнікаў. У 798 г. у Ахене пачалі будаваць мураваную святыню, якая была асвечана ў 805 г. як *Палацавы храм*. Будынак добра захаваўся і ўяўляе сабою шаснаццацівугольны ў плане аб'ём, у які ўпісана васьмівугольная ў плане ўнутраная зала, аздобленая шматлікімі мазаікамі. Пасля смерці (814 г) Карл Вялікі быў пахаваны ў гэтым храме. Мармуровы магільны склеп з яго мошчамі і цяпер знаходзіцца тут. Чэрап імператара быў умураваны ў залаты бюст Карла Вялікага, што захоўваецца ў скарбніцы цяперашняга Ахенскага сабора. Эпоха Карла Вялікага і яго паплечнікаў, звязаная з іх цікавасцю да антычнай культуры, атрымала назву *"Каралінгскае адраджэнне"*.

Франкскі ваяр (рэканструкцыя паводле матэрыялаў раскопак).

Конная статуэтка Карла Вялікага (IX ст.).

Аднак вялікая імперыя Каралінгаў, якая складалася з мноства народаў, не была трывалай і неўзабаве распалася. Пасля смерці Карла ягоным спадкаемцам стаў яго сын *Людовік Набожны*"(814-840 гг.). Ён пры жыцці падзяліў дзяржаву паміж сваімі сынамі, якія, урэшце, паўсталі супраць бацькі, разбілі яго войскі і ўзялі яго ў палон. Пазней ён, аднак, зноў вярнуўся да ўлады. У 843 г. у *Вердэне* браты падзялілі імперыю бацькі на тры часткі. На абломках гэтай дзяржавы склаліся такія краіны, як *Германія, Францыя* і *Італія*. Паміж імі існавалі каралеўствы *Бургундыя, Праванс* і *Латарынгія*.

3. Заходняе хрысціянства

У канцы IV ст. у Рымскай імперыі хрысціянства было абвешчана адзінай афіцыйнай рэлігіяй. Язычніцтва ва ўсіх яго праявах было забаронена. Таксама забаранілі і тыя плыні хрысціянства (*ерасі)*, якія не прызнавалі некаторых догматаў афіцыйнага хрысціянства.

Самым моцным ерэтычным рухам у IV-XI стст. было *арыянства*. Яго заснаваў александрыйскі святар *Арый* у IV ст. Ён лічыў, што Хрыстос не сапраўдны Бог, а толькі ўвасабленне Бога-Айца. На *Нікейскім саборы* ў 325 г. Арыя адлучылі ад царквы, а яго прыхільнікаў абвясцілі ерэтыкамі.

Шмат якія варварскія плямёны, што прыйшлі на тэрыторыю Рымскай імперыі, прынеслі туды спачатку менавіта арыянства. Таму ў варварскіх каралеўствах суіснавалі дзве хрысціянскія царквы: арыянская - германцаў і традыцыйная (пазней каталіцкая) - мясцовага рымскага насельніцтва. Арыянамі кіравалі каралі, яны ж прызначалі біскупаў. Арыянскае духавенства выкарыстоўвала родную мову германцаў, на якой жа чыталася і Біблія. Гоцкі прапаведнік, біскуп *Вульфіла* ў IV ст. пераклаў Біблію на гоцкую мову.

Біскуп Вульфіла тлумачыць Евангелле вернікам.

Аднак на працягу V ст. значная частка варварскіх каралёў у палітычных мэтах перайшла ў традыцыйную (пазней - каталіцкую) веру. Апошнімі арыянамі заставаліся вандалы ў Афрыцы да той пары, пакуль іх не знішчылі візантыйцы. Вялікую ролю ў пашырэнні традыцыйнага хрысціянства адыгралі франкі, якія адразу ад язычніцтва перайшлі ў гэтую веру. Хрысціянамі зрабіліся і кельты, асабліва ірландцы. Сярод іх галоўным місіянерам стаў *св. Патрык* (390-460). Зрабіўшыся біскупам, Патрык узначаліў ірландскую царкву. Ірландскія манахі сталі місіянерамі і распаўсюдзілі хрысціянства заходняга ўзору ў VII ст. у Шатландыі і Англіі.

Усталяванне вяршынства рымскіх папаў у заходнім хрысціянстве. Першыя хрысціяне лічылі, што самым першым біскупам Рыма быў вучань Хрыста, апостал Пётр, і таму пасада *рымскага біскупа* была вельмі шанаванай. Менавіта біскупа Рыма пачалі называць *Папам (Айцом)*. Пачынаючы з канца III ст., Рым паступова страціў значэнне сталіцы імперыі. З 330 г. сталіцай Рымскай імперыі стаў горад *Канстанцінопаль*. Пасля падзелу імперыі на Заходнюю і Усходнюю імператары Заходняга Рыма мелі сваю рэзідэнцыю ў горадзе Равене. У сувязі з гэтым рымскія біскупы зрабіліся першымі асобамі ў Рыме: яны вялі перамовы з варварамі, абаранялі насельніцтва горада ад іх гвалту. Пасля прыходу лангабардаў становішча Рыма зрабілася вельмі небяспечным. У гэты час Папа *Рыгор I (Вялікі)* стаў першым сапраўдным кіраўніком Рыма, і яго ўладу прызналі хрысціяне не толькі Італіі, але Сіцыліі і нават Галіі.

Вельмі істотна ўмацавалася ўлада рымскіх папаў пасля іх альянсу з франкамі. Пасля таго як Рымскі Папа *Стэфан II* правёў абрад каранацыі Піпіна Кароткага, той у 756 г. разбіў лангабардаў і перадаў іх землі ва ўласнасць Рымскага Папы. Так узнікла *папская дзяржава* ў цэнтры Італіі, дзе Папа быў адначасова і духоўным лідарам заходніх хрысціян, і свецкім уладаром. Аднак сваю ўладу Папа не мог перадаваць у спадчыну, бо не меў права мець сям'ю і дзяцей (абрад *цэлібату*). Таму новага Папу абіралі найвышэйшыя святары *(кардыналы)*.

Пасля таго як у 800 г. Рымскі Папа каранаваў Карла Вялікага як імператара, Заходняя (будучая каталіцкая) царква стала цэнтралізаванай арганізацыяй на чале з Рымскім Папам, які кіраваў ёю як сапраўдны манарх. Для кіравання царквой у Рыме была створана бюракратычная структура - *курыя*. Галоўную ролю ў ёй адыгрывалі кардыналы, асноўныя памочнікі і радцы Папы. Кардыналы з'явіліся ў VI ст., калі Папы пачалі запрашаць на набажэнствы біскупаў з суседніх гарадоў. Далей за Папам і кардыналамі ішлі архібіскупы, біскупы, *прэсвітары* і *дыяканы*. Архібіскупы і біскупы кіравалі *дыяцэзіямі* (тэрыторыямі) заходніх хрысціянскіх краін. Прэсвітары кіравалі асобнымі царкоўнымі адзінкамі вернікаў - *прыходамі (парафіямі)*. Ім дапамагалі дыяканы. Для мясцовага духавенства абавязковымі былі не толькі загады Папы, але і яго пасланнікаў - *легатаў*.

Манаства ў Заходняй Еўропе. Першыя манахі з'явіліся ў Егіпце і на Блізкім Усходзе на мяжы III-IV стст. Слова *"манах"* на старагрэчаскай мове азначала *"адзінокі"*. Спачатку гэта былі пустэльнікі, якія асобна і вельмі аскетычна жылі на бязлюддзі: яны ўвесь час маліліся і думалі пра Бога. Некаторыя з іх замуроўвалі сябе ў пячорах або будынках ці сяліліся ў драўляных келіях, з якіх гадамі не выходзілі. Іх называлі *стоўпнікамі* ("слупнікамі"), бо яны жылі на слупах (паміж небам і зямлёю).

Сярэднявечны манах (з даўняга малюнка).

Некаторыя манахі пачалі жыць супольна, групамі пад кіраўніцтвам больш сталага манаха, якога звалі *абатам* (ад старагабр. *"абба"* - "бацька"). Першы такі манастыр узнік у Егіпце ў 328 г. Неўзабаве ўзніклі і жаночыя манастыры, але пустэльніцтва было выключна мужчынскай справай. У V ст. манастыры (кляштары) з'явіліся і ў Заходняй Еўропе. Кожны вернік мог стаць манахам. Але дзеля гэтага ён павінен быў даць тры зарокі: жабрацтва, жыцця без шлюбу, паслушэнства абатам. Манахі павінны былі працаваць і забяспечваць саміх сябе ўсім неабходным.

Кожны манастыр меў уласныя правілы, запісаныя ў статутах. Манахі тых манастыроў, што жылі паводле аднолькавых статутаў, аб'ядноўваліся ў манаскі ордэн. Адным з першых быў створаны *ордэн бенедыктынцаў*, што дзейнічаў паводле статута, напісанага *Бенедыктам Нурсійскім* (V - VI стст.).

Роля царквы і манастыроў у эканамічным і культурным жыцці Заходняй Еўропы. Шмат якія манахі і святары зрабіліся хрысціянскімі прапаведнікамі (*місіянерамі*): яны праводзілі агітацыю сярод язычнікаў, каб пераканаць іх прыняць хрысціянства. Прапаведнікі сцвярджалі, што ўсякая ўлада дадзена Богам і людзі павінны падпарадкоўвацца сваім уладарам. Гэта прываблівала да хрысціянства каралёў варварскіх дзяржаў, і таму адным са шляхоў пашырэння хрысціянства ў Сярэднявеччы было прымусовае насаджэнне яго дзяржаўнай уладай. Распаўсюджвалася хрысціянства і сілаю зброі, калі ў ходзе частых войнаў пераможцы-хрысціяне прымушалі прымаць сваю рэлігію тых, каго яны заваявалі.

Асабліва важным было прыняцце хрысціянства франкамі Заваяваўшы большую частку Заходняй Еўропы, франкі садзейнічалі ўмацаванню там хрысціянскай рэлігіі.

Неўзабаве манастыры зрабіліся багатымі землеўласнікамі. Зямлю ім дарылі вернікі-хрысціяне з надзеяй, што манахі будуць за іх маліцца і іхнія душы патрапяць пасля смерці ў рай. Таксама шмат зямлі атрымлівала і духавенства, асабліва біскупы. Заходняя царква мела таксама *дзесяціну* - падатак у выглядзе дзясятай часткі ад усіх даходаў верніка, які ён аддаваў царкве. Ужо ў раннім Сярэднявеччы царква ў Заходняй Еўропе мела каля трэцяй часткі ўсіх зямель, якія ўраблялі залежныя ад яе сяляне.

Вызваленыя ад цяжкай фізічнай працы, святары і манахі пачалі займацца адукацыяй, навукай, літаратурай і мастацтвам. Пры кожным кляштары (манастыры) былі школы, дзе вучылі дзяцей. Міжнароднай мовай асветы і царкоўнай службы зрабілася *лацінская мова*, якую ведалі ўсе святары незалежна ад сваёй нацыянальнасці. Цікава адзначыць, што радзімай царкоўнай лаціны была Паўночная Афрыка, а яе стваральнікамі - біскупы Карфагена. Адтуль паходзілі такія знакамітыя дзеячы царквы, як *Тэртуліян, Кіпрыян*, вышэйзгаданы Аўрэлій Аўгусцін і інш. Але арабскае заваяванне практычна знішчыла карфагенскую царкву.

Манахі чыталі і перапісвалі кнігі, пры гэтым прыгожа іх размалёўвалі. Асноўным матэрыялам для пісьма быў *пергамент*. У раннім Сярэднявеччы яго часта фарбавалі, асабліва ў пурпур, пісалі літары не толькі чарнілам, але золатам і срэбрам. Выраблялі пергамент таксама кляштары. Паколькі пергамент быў дарагі, часта выкарыстоўвалі стары пергамент (*палімпсест*), з якога саскрабалі стары тэкст і пісалі новы. Так было знішчана шмат каштоўных, у першую чаргу антычных, тэкстаў. Пісалі звычайна птушынымі пёрамі, а чарніла выраблялі з дубовых нарастаў (чорных арэхаў), сульфату медзі і гуміарабіку. Рукапісныя кнігі мелі ілюстрацыі ды іншыя дэкаратыўныя элементы і таму каштавалі вельмі дорага. Ілюстрацыі да кніг называюць *мініяцюрамі*. Часта іх малявалі адмыслова навучаныя мастакі. Майстэрні пры кляштарах, дзе пісалі кнігі, атрымалі назву *скрыпторыі*. Дзякуючы адукацыі і маючы кнігі і бібліятэкі, кляштары сталі асяродкамі, дзе жылі і працавалі пісьменнікі, навукоўцы і багасловы. Пры гэтым амаль усе сяляне заставаліся непісьменнымі. Шмат непісьменных людзей было сярод феадалаў, асабліва варварскага паходжання.

У асяроддзі манахаў з'яўляецца і *новая архітэктура*. Напрыканцы існавання Рымскай імперыі, калі хрысціянства стала адзінай дзяржаўнай рэлігіяй, хрысціяне выйшлі са сваіх таемных храмаў, якія былі пад зямлёй, у катакомбах, шахтах, дзе здабывалі камень-вапняк для будаўніцтва, занялі язычніцкія храмы-базілікі. Пасля варварскага разгрому Заходняй Рымскай імперыі мураванае будаўніцтва надоўга спынілася. Таму доўгі час новыя хрысціянскія храмы былі драўлянымі, але сваёй формай нагадвалі мураваныя базілікі. Склаліся цэлыя манастырскія комплексы, дзе побач з кляштарным храмам былі жылыя і гаспадарчыя будынкі манахаў.

На грунце паганскага культу багоў і герояў у раннім Сярэднявеччы ўзнікае пашыраны культ святых, сярод якіх былі як міфічныя, так і рэальныя асобы. Да святых далучаліся выбітныя дзеячы царквы, заснавальнікі манастыроў, пакутнікі за веру, мучанікі і інш., а таксама царкоўныя іерархі. Мошчы святых лічыліся цудадзейнымі, і многія вернікі рабілі паломніцтвы да іх.

Вялікія змены адбыліся і ў музычнай сферы. На грунце спеваў раннехрысціянскіх грамадаў узнікае *грыгарыянскі харал* (названы так у гонар Папы Рыгора I). Свайго росквіту грыгарыянскі харал дасягнуў у часы Карла Вялікага. Веліч і дасканаласць грыгарыянскіх харалаў вядомая нам не ў апошнюю чаргу дзякуючы дзейнасці таленавітага музыканта і музычнага тэарэтыка *Гвіда д'Арэца*, які ў першай палове XI ст. распрацаваў першасную форму *нотнага запісу* музыкі.

4. Народы Скандынавіі ў VІІ-ІХ стст.

На поўначы Еўропы на Скандынаўскім паўвостраве, на востраве Готланд і на тэрыторыі сённяшняй Даніі жылі германскія плямёны. Сярод іх найбольш магутнымі былі даны і свеі. Сябе яны называлі нарманамі (паўночнымі людзьмі), а іх суседзі - вікінгамі. Жылі яны на берагах халоднага мора, а таксама ў гарах, парослых густымі лясамі. Ворнай зямлі было вельмі мала, і таму асноўнымі занятка камі вікінгаў былі *рыбалоўства* і *кітабойны промысел*. Жылі вікінгі не суседскімі грамадамі, а хутарамі - асобнымі гаспадаркамі, якія былі на значнай адлегласці адна ад адной. Вікінгі былі добрымі мараплаўцамі і смелымі ваярамі і таму любілі займацца пірацтвам. Таксама сярод іх былі і гандляры, якія мянялі сушаную рыбу і футра каштоўных звяроў на збожжа, сукно ды зброю.

У V-VІ стст. у вікінгаў з'яўляюцца племянныя саюзы, якімі кіравалі *конунгі*. Паступова ўзнікаюць раннія дзяржавы: *Данія, Швецыя і Нарвегія*. Вярхоўная ўлада ў кожнай з іх належала каралю, які лічыўся сынам Бога. Карона перадавалася ў спадчыну ў межах каралеўскага роду, але караля выбіралі на сходах ваяроў. Пры каралі існавала рада з багатых ваяроў. Асноўная эканамічная адзінка ў народаў Скандынавіі - *одаль*, спадчыннае ўладанне вялікай сям'і. Зямля спачатку належала племені, а потым - каралю.

У VIII ст. назіраецца развіццё земляробства і рамёстваў. Здабываюць жалезную руду, пашыраецца кавальства, з'яўляюцца асобныя протагарадскія пасяленні (*вікі*), дзе жылі гандляры і рамеснікі. Самае вядомае з іх - вік *Бірка* ў Швецыі. Гэта пасяленне існавала з 800 да 975 г. Паселішча мела земляныя ўмацаванні (валы) і побач - вялікі могільнік. Археолагі падчас раскопак Біркі знайшлі кітайскі шоўк, егіпецкае шкло, упрыгожанні з Візантыі, Сярэдняй Азіі і Кіеўскай дзяржавы.

Скандынаўскае грамадства складалася з вольных сялян-ваяроў. Таксама былі хатнія нявольнікі і залежныя людзі з ваеннапалонных. Імі кіравала радавая знаць (*эрлы*) на чале з конунгамі. Кожны конунг меў пры сабе служылых людзей (дружыннікаў).

Паходы вікінгаў. У канцы VIII ст. вікінгі пачалі ваенныя паходы на краіны і плямёны Заходняй і Усходняй Еўропы. Яны стваралі дасканалыя караблі, якія маглі плыць як па рэках, так і ў адкрытым моры. Карабель вікінгаў (*дракен*) меў мачту з ветразем, а таксама хадзіў і на вёслах. Даўжыня карабля - да 23 м, шырыня - да 5 м. Нос упрыгожвала галава змяі або цмока. Карабельная каманда мела 60-100 добра ўзброеных ваяроў. На карабель грузілі коней, запасы вады і харчавання. Ваенным паходам, які складаўся з некалькі дзясяткаў ці нават сотняў дракенаў, кіраваў кароль. Пачатак паходаў на Захад - гэта чэрвень 793 г., калі вікінгі захапілі *кляштар св. Куберта* на востраве каля берагоў Англіі.

Жыхары Заходняй Еўропы называлі нападнікаў *нарманамі (паўночнымі людзьмі)*. У 795 г. пачалося заваяванне Ірландыі, якое закончылася ў 30-я гг. IX ст. Каля 800 г. даны напалі на дзяржаву франкаў. У 809 г. іх караблі з'явіліся ў Ла-Маншы. Ад іх шматгадовых нападаў пацярпелі шматлікія гарады і кляштары Германіі і Францыі. У 845 г. быў абрабаваны Парыж. У 844 г. нарманы аблажылі Лісабон і потым дабраліся да італьянскага горада Пізы. У 60-я гг. IX ст. на Заходнюю Еўропу напала "Вялікая армія" вікінгаў. У 865 г. іх войскі захапілі некалькі англійскіх каралеўстваў на ўсходзе вострава. У 885-886 гг. каля 40 тысяч ваяроў на 700 караблях спрабавалі захапіць Парыж, аднак гэта ім не ўдалося. У пачатку X ст. узнікла Нармандыя, тэрыторыя на поўначы Францыі, захопленая нарманамі. У 874 г. нарвежскія вікінгі адкрылі Ісландыю і пачалі яе засяляць. Першае іх пасяленне атрымала назву Рэйк'явік. Неўзабаве нарвежскі вікінг *Эйрык Рыжы* адкрыў вялікі востраў Грэнландыю. Яго сын *Лейв Эйрык Шчаслівы* каля 1000 г. даплыў да ўсходняга ўзбярэжжа Паўночнай Амерыкі і назваў краіну *Вінланд (край дзікага вінаграду)*.

Будаўніцтва скандынаўскага карабля (выява-рэканструкцыя).

Доўгі час вікінгі былі язычнікамі і вельмі варожа ставіліся да хрысціян. Захавалася апісанне іх *святыні ў Старой Упсале*, што існавала з VI да XI ст. Храм быў аздоблены золатам і меў статуі трох галоўных багоў *Тора, Водана* і *Фрыга*. Тор кіраваў громам і маланкай, надвор'ем і ўраджаем. Водан - бог вайны, а Фрыг - міру і асалоды. Доўгі час праца хрысціянскіх місіянераў сярод нарманаў вялікага плёну не мела, і толькі пасля 830 г. яны змаглі збудаваць першы *касцёл у Бірцы*, аднак язычнікі неўзабаве яго спалілі. Храм быў адноўлены толькі ў 852 г. Таму можна лічыць дзейнасць каталіцкіх місіянераў да канца IX ст. наогул малаэфектыўнай.

Вікінгі на Усходзе. Стварэнне шляху "з варагаў у грэкі". З'яўленне вікінгаў на берагах Усходняй Еўропы мела свае асаблівасці. На паўднёвых берагах Балтыйскага мора жылі шматлікія плямёны балтаў, фіна-ўграў і славян. Прычым эпоха вікінгаў гістарычна супала з шырокім рассяленнем славян, якія занялі былыя германскія землі на ўсходзе сённяшняй Германіі (заходнія славяне) і рассяліліся сярод балтаў і фіна-ўгорскіх плямён (усходнія славяне). Славяне называлі вікінгаў *варагамі*. Такая назва спачатку адносілася да скандынаўскіх ваяроў з наёмнай варты візантыйскіх імператараў, а потым яна распаўсюдзілася на ўсіх вікінгаў, якія кантактавалі са славянамі. Балтыйскае мора славяне называлі *Варажскім*.

(Працяг у наст. нум.)

Міхал Шымялевіч

Анґарыя на Лідчыне[1]

У 1381 г., калі Кейстут заняў Вільню Ягайлы[2], *"Паслаў тады,* - апавядае Мацей Стрыйкоўскі, - *конна да Вітаўта, сына, у Гародню, каб даць ведаць яму што адбылося. Вітаўт прыехаў у той жа дзень з Гародні ў Вільню на размеркаваных па дарозе конях"*[3]. Пасля забойства вялікага князя ВКЛ Жыгімонта[4] у Троцкім замку ў 1440 г. адзін з дваран яго *"Narbut pryiechawszy zywym mostom, y zasiade wysoki horod Wolenski na Michaluszka"*[5] (сына Жыгімонта). Відочна, у абодвух выпадках адбылася язда на расстаўленых конях. Вялікі князь рабіў падарожжа на конях, расстаўленых у тых ягоных валасцях, праз якія ён праязджаў. Для пераездаў пасланцаў вялікага князя і паслоў чужаземных дзяржаў служыла "падвода". Падвода - гэта павіннасць усіх гарадоў і валасцей, яны павінны былі даваць вазы і коней для каралеўскіх слуг[6]. У даўняй юрыдычнай тэрміналогіі гэта павіннасць мела назвы "ангарыя" ці "перангарыя" (angaria, perangaria). Павіннасць неслі не толькі маёнткі вялікага князя, але і прыватныя маёнткі і паселішчы: баяраў, людзей гаспадарскіх і панскіх. Павіннасць гэта была шырока распаўсюджана ў паганскай частцы Літвы. Кароль Уладзіслаў Ягайла ў адным з першых сваіх прывілеяў пасля прыняцця хрысціянства, а менавіта ў прывілеі ад 22 лютага 1387 г. звольніў маёмасць, нададзеную рымска-каталіцкаму духавенству, ад усялякіх службаў і павіннасцяў дзеля дзяржавы: *"serviciis, angariis, praeangariis, podvodis, viarum custodibus, viis expediti-onalibus, stationibus"*. Кароль Казімір Ягелончык у земскім прывілеі ад 2 траўня 1457 г. увогуле звольніў падданых княжых, панскіх, баярскіх і мяшчанскіх Літвы ад усялякіх выплат падаткаў, ад цяжару перавозаў, які зваўся "падводамі" - "ab omni onere vectigalium que dicintur podvode"[7]. Чацкі тлумачыць, што: *"Паштовыя падводы якія даваліся, гэта: воз і коні, альбо толькі коні, і гэта называлася перавод, ці перавоз ... . Падарожныя выдавала каралеўская канцылярыя"*[8].

Барон Герберштэйн, імператарскі пасол, у 1515 г. ехаў "падводамі" з Любліна да Вільні праз каралеўскія валасці: Бельск, Гародню, Алькенікі і Руднікі, а праз год - з Берасця ў Вільню праз Ваўкавыск, Пескі, Масты, Шчучын, Васілішкі, Эйшышкі і Руднікі.

Абавязак давання "падвод" абцяжарваў адзіна гаспадарскіх падданых і яго выкананне сведчыла пра прыналежнасць да ніжэйшага класа насельніцтва. Баяры і шляхта прывілеямі, якія часта няслушна парушалі каралеўскія чыноўнікі, усімі спосабамі ратаваліся ад выканання павіннасцяў, якія парушалі іх правы. Часта справы гэтага роду даходзілі да караля і сярод актаў не рэдка можна сустрэць каралеўскія вырокі па такіх спрэчках паміж, з аднаго боку, каралеўскімі чыноўнікамі і баярамі, шляхтай ці сялянамі з другога боку. Так у 1514 г. кароль Жыгімонт І пацвердзіў, што гаспадарскія эйшышскія людзі Якуб і Станкуць Міцковічы, таксама як і раней, не маюць даваць падвод і на талаку не хадзіць. У 1515 г. маршалкоўскі суд па загаду караля разглядаў справу эйшышскіх баяр Мацка Пранковіча, Багуша Станковіча, Юхна Нарушэвіча і Барташы Якубовіча. [illegible] 1516 г. у справе радунскіх баяр: Пятра [illegible], Мікалая [illegible] і Якуба [illegible], якія скардзіліся на радунскага [illegible] "падводы" хадзіць. [illegible] Кароль Жыгімонт І 22 траўня 1544 г. прызнаў іх вольнымі ад цяглавай службы, у тым ліку яны не павінны былі хадзіць у "падводы"[9].

(Заканч. на ст. 8.)

[1] *Szymielewicz Michal. Angaria w Ziemi Lidzkiej // Ziemia Lidzka №10-1938. S. 125-128.*

[2] *У 1381 г. Кейстут заняў Вільню і ўзяў Ягайлу ў палон. Яго выпусцілі на волю пасля таго, як ён пісьмова прызнаў Кейстута вялікім князем - Л.Л.*

[3] *M. Stryjkowski. Kronika etc. II. 63.*

[4] *Жыгімонт Кейстутавіч (1365? - 1440), брат Вітаўта - Л.Л.*

[5] *Летопись Быховца. ПСРЛ. XVII. 535.*

[6] *Ks. A. Kurczewski. Kosciol Zamkowy. II. Палаціне. J. Danilowicz. Skarbiec. I. №540 у перакладзе польскім. У часы Ягайлы на лідчыне касцельнай уласнасцю былі наступныя вёскі Дуброўна (Дуброўня), Біскупцы, Любары, Германішкі, Каладяжышкі.*

[7] *Danilowicz. Skarbiec. II. №1915.*

[8] *T. Czacki. O litewskich i polskich prawach. I (1861.). 72.*

[9] *РИБ. XX (1903.), 157. 224-226. 349. 444.*

Ì³õàë Øûìÿëåâ³÷

Àíãàðûÿ íà Ë³ä÷ûíå[1]

(Заканчэнне. Пачатак на ст. 7.)

Êàðàëå¢ñê³ÿ ÷ûíî¢í³ê³ ³ ïàíñòâà íå áåðàãë³ ÷àëàâåêà ãîðøàãà ãàòóíêó - ïàäóëëàíàãà ³ì ïàääàíàãà ³ àñêóáâàë³ ÿãî, ÿê òîëüê³ ìàãë³. Àäíûì ñà ñïîñàáà¢ óö³ñêó íàñåëüí³òòâà ³ ¢çáàãà÷ýííÿ ÷ûíî¢í³êà¢ áûëî çëî¢æûâàííå ïàâ³ííàñöÿì³ "ïàäâîä". Êàðîëü Æûã³ìîíò ² ó 1522 ã. áû¢ çìóøàíû ï³ñàöü äà æìóãñêàãà ñòàðàñòû ³ çàáàðàí³öü ÿãî ÷ûíî¢í³êàì ³ ñâà³ì ö³âóíàì âûÿçäæàöü ó âîëàñö³ ç æîíêàì³ ³ àñàá³ñòûì³ ³ ïîøòàì³[10]. Ãýòà æ òîé ñàìû êàðîëü ïàòâåðäç³¢ âà ¢ñòàâå äëÿ Æìóäñêàé çÿìë³ àä 8 ñòóäçåíÿ 1529 ã. çàáàðîí³¢øû ñâà³ì ö³âóíàì ÷àñòûÿ âûåçäû ¢ âîëàñö³ ç íåïàòðýáíûì àñàá³ñòûì àòà÷ýííåì: "А мают ездити не в множе, але в малом почте слуг своих для тяжкости людей наших"[11]. Íå áûëî ¢òûõ çàãàäàõ ì³ëàñýðíàñö³, à òîëüê³ çâû÷àéíàÿ çàñöÿðîãà ãàñïàäàðà ïåðàä çàáóðýííåì ÿãî ïàääàíûõ, øòî àäá³ëàñÿ á íà êàðàëå¢ñê³õ äàõîäàõ. Òàê³ÿ ñàìû ñòàñóíê³, â³äàâî÷íà, ïàíàâàë³ ³ ¢ ³íøûõ ðýã³¸íàõ ñòàðîé Ë³òâû, àæ ïàêóëü âàëüíû â³ëåíñê³ ñîéì ó 1551 ã. íå çàìÿí³¢ íàòóðàëüíûÿ ïàâ³ííàñö³ äààâàöü "ïàäâîäû" íà ãðàøîâûÿ ñêëàäê³. Ñêëàäê³ òûÿ ¢ ïÿ¢íàé ñòóïåí³ òû÷ûë³ñÿ ³ òûõ ïàíñê³õ ïàääàíûõ, ÿê³ÿ ïàõîäç³ë³ ç êàðàëå¢ñêàãà íàäàííÿ[12]. Òðýáà çðàçóìåöü, øòî øëÿõòå ãýòà íå ìàãëî ñïàäàáàööà, ³ íà íàñòóïíûì â³ëåíñê³ì ñîéìå 1554 ã. ÿíà ïàáà÷ûëà ¢ ãýòûì íàñòóï íà ñâàå ñâàáîäû ³ çàÿðíîâàëàñÿ äà êàðàëÿ ç ïåòûöûÿé àá ïî¢íûì çâàëüíåíí³ øëÿõòû àä ïàñòîÿ¢³ "ïàäâîä". Êàðîëü àäíàê, áàðîíÿ÷û ³íòàðýñû äçÿðæàâû ïà-ñòàâ³¢ñÿ äà ãýòàé ïåòûöû³ íåãàòû¢íà[13]. Ñïðàâà "ïàäâîä" áûëà ¢ðýãóëÿâàíà àãóëüíûì³ çàêîíàì³, âûäàäçåíûì³ êàðàë¸ì Æûã³ìîíòàì À¢ãóñòàì ïà "íàìîâå" ïàíî¢ðàäû 20 ë³ïåíÿ 1558 ã.[14]. Çãîäíà ç òûì³ çàêîíàì³ ìåñö³÷û ¢ ãàðàäàõ ³ ïàääàíûÿ êàðàëÿ àòàêñàìà íåêàòîðûÿ ïàääàíûÿ øëÿõòû, ÿê³ÿ æûë³ êàëÿ âÿë³ê³õ äàðîã, áûë³ àáàâÿçàíû òðûìàöü êîíåé ³ ïà-÷àðçå, ïà-òûäí³, âûêîíâàöü ïåðàâîç ïàñëàíöà¢ ïà êàðàëå¢ñê³õ ³ çåìñê³õ ñïðàâàõ. Ñàáðàíûÿ ç ãàðàäî¢ ñêëàäê³ íà "ïàäâîäû" çâûêëà àäñûëàë³ñÿ ¢ êàðàëå¢ñê³ ñêàðá, ç ÿêîãà ïàñëàíöû àòðûìë³âàë³ ¢ ðóê³ íà ïðàåçä "ë³ñò ïàäâîäíû" ³ ïàòðýáíóþ äëÿ àïëàòû ïðàåçäó ñóìó àâàíñàì. Ãðîøû ïëàö³ë³ñÿ ¢ëàäàëüí³êàì êîíåé íà êîæíàé ñòàíöû³ - ïà 1 ë³òî¢ñê³ì ãðîøû çà ì³ëþ.

Êí³ãà VII Ñïðà¢ ïóáë³÷íûõ Ìåòðûê³ Ë³òî¢ñêàé, àïóáë³êàâàíàÿ ¢ Ò. ÕÕÕ. ÐÈÁ óòðûìë³âàå øìàò çàï³ñà¢ 1563-1566 ã. àá ðàññûëöû êàðàëå¢ñê³õ äâàðàí ç óðàäàâûì³ ë³ñòàì³ ¢ ñïðàâå ïàäòðûìê³ àðì³³, ÿêàÿ âàÿâàëà íà ïî¢íà÷û. Íà ïàäñòàâå ãýòûõ çàï³ñà¢ ìû ìîæàì äàâåäàööà ïðà ê³ðóíê³ ¢ñ³õ âÿë³ê³õ äàðîã - ãàñö³íöà¢, ÿê³ì³ êàðàëå¢ñê³ÿ äâàðàíå åõàë³ ç Â³ëüí³, ãàëî¢íàãà àä ì³í³ñòðàòû¢íàãà öýíòðà òàãî ÷àñó. À ìåí³âà³òà:

1. Íà Øûðâ³íòû ³ Â³ëüêàì³ð.
2. Íà Íÿìåí÷ûí, Ñâåíöÿíû ³ Áðàñëà¢ (²íôëÿíöê³ òðàêò).
3. Íà Ñâ³ð ³ Äóí³ëàâ³÷û (Ïîëàöê³ òðàêò).
4. Íà Íåìÿæ, Ìåäí³ê³, Àøìÿíû, Êðýâà ³ Ìåíñê.
5. Íà Ñàëå÷í³ê³, Ãåðàí¸íû, Íàâàãðàäàê ³ Íÿñâ³æ.
6. Íà Ðóäàì³íó, Æûðìóíû, Ë³äó, Áåë³öó, Ñëîí³ì.
7. Íà Ýéøûøê³, Ðàäóíü, Âàñ³ë³øê³, Ìàñòû, Âà¢êàâûñê.
8. Íà Ðóäí³ê³, Àëüêåí³ê³, Ìåðà÷, Îæ³ Ãàðîäíþ.
9. Íà Òðîê³, Âûñîê³ Äâîð, Àë³òó, Ñÿðýé ³ Ëàçäçåé.
10. Íà Â¢å, Æûæìîðû ³ Êî¢íþ.

Íå ìàåì ñï³ñó ñòàíöûé íà ãýòûõ äàðîãàõ, ãýòà çíà÷ûöü ìåñöà çìåíû êîíåé "ïàäâîäíûõ". Àäç³íàå âåäàåì, øòî àá ñòàíöûÿõ äàáûâàë³ñÿ ñïðý÷ê³ ïàì³æ çåìëå¢ëàäàëüí³êàì³ ³ ö³ ãàðàäàì³. Ó 1507 - 1509 ãã. êíÿã³íÿ Ñëóöêàÿ ñóäç³ëàñÿ ïåðàä êàðàë¸ì Æûã³ìîíòàì ²ç íÿçåì Ô¸äàðàì ßðàñëàâ³÷àì àá òûì, øòî ¸í íå ìÿíÿå ñëóöê³ÿ ö³ êàïûëüñê³ÿ "ïàäâîäû" ¢ Êëåöêó. Íà â³ëåíñê³ì ñîéìå 1551 ã. ðàçãëÿäàëàñÿ ñïðàâà: âàñ³ë³øñê³ÿ ³ âà¢êàâûñê³ÿ "ïàäâîäû" çìÿíÿë³ñÿ ¢ Ìàñòàõ, à "ïàäâîäû" âà¢êàâûñê³ÿ ³ êàìÿíåöê³ÿ ¢ Øàðàøîâå. Çàöâåðäç³öü ãýòà ïàâ³ííà áûëà êàðàëåâà-ìàö³, ÿê äçÿðæà¢öà Ãàðàäçåíñêàé ýêàíîì³³ ³ ³íøûõ âàëàñöåé, òàìó êàðîëü ïåðàäà¢ ñïðàâó ¸é. Âûí³ê³ ðàçãëÿäó êàðàëåâàé-ìàö³ íå âÿäîìûÿ[15].

Çàëàòâ³¢øû ñïðàâû "ïàäâîä" ¢ ÂÊË, êàðîëü Æûã³ìîíò À¢ãóñò âûäà¢ äâà ¢í³âåðñàëû: 28 ñàêàâ³êà 1564 ã. "Ïàäâîäíû âàðøà¢ñê³" ³ 14 òðà¢íÿ 1565 ã. "Ïðà ïàäâîäû ó³âåðñàë ïåòðûêà¢ñê³", ÿê³ì³ ñïðàâà ïàäâîä íà ¢çîð Ë³òâû áûëà ¢ðýãóëÿâàíà ³ ¢ Êàðîíå. Óñòàëÿâàíû ðàç ³ íà çà¢ñ¸äû ïàðàäàê äàæû¢ äà ¢ïàäêó Ðý÷û Ïàñïàë³òàé. Êàðàëå¢ñê³ÿ ãàðàäû ðàç óãîä ç á³ðàë³ ñêëàäê³ âûçíà÷àíûÿ ¢í³âåðñàëàì êàðàëÿ, ÿê³ÿ àäñûëàë³ ¢ êàðàëå¢ñê³ ñêàðá. Ç ãýòûõ ñêëàäàê àïëà÷âà¢ñÿ êîøò óòðûìàííÿ ïåðàâîç³êà¢. Çãîäíà ç óí³âåðñàëàì êàðàëÿ À¢ãóñòà ²² àä ë³ïåíÿ 1699 ã. äëÿ ïàêðûööÿ "ïàäâîäíûõ" ñóì çá³ðàë³ñÿ íàñòóïíûÿ êâîòû: Àøìÿíû - 30 çëîòûõ, Ë³ï³í³øê³ - 40 çëîòûõ, Ë³äà - 30 çëîòûõ, Íîâû Äâîð - 20 çëîòûõ, Ýéøûøê³ - 16 çëîòûõ, Ðàäóíü - 30 çëîòûõ, Âàñ³ë³øê³ - 20 çëîòûõ, Àñòðûíà - 30 çëîòûõ ³ ã.ä.

Ïðû êàíöû XVIII ñò. ó Ë³äñê³ì ïàâåöå áûë³ çðîáëåíû âÿë³ê³ÿ ïàøòîâûÿ òðàêòû ç Ïåöÿðáóðãà íà Â³ëüíþ, Ë³äó äà Ãàðîäí³, à òàêñàìà ç Ë³äû íà Íàâàãðàäàê ³ äàëåé ïðàç Ñëîí³ì äà Ï³íñêà ³ Áðýñò-Ë³òî¢ñêà.

Íà ãýòûõ òðàêòàõ íà ïà÷àòêó Õ²Õ ñò. ôóíêöûÿíàâàë³ ïàøòîâûÿ ñòàíöû³: ßë³íà, Áåíÿêîí³, Ñàêàëû, Ë³äà, Ëóïåí³öà, Íàâ³íû, Íàâàãðàäàê, Êàðýë³÷û, Ì³ð, Íÿñâ³æ, Áåë³öà, Äçÿòëàâà, Çàäâîð'å, Ñëîí³ì, Ì³ñÿâ³÷û, Ðóæàíû, Ðàäç³âîí³øê³, ²ø÷àë³íà, Ø÷ó÷ûí, Êàìåíêà, Ñê³äàëü, Æûäîìëÿ. Ïîòûì ðàñêëàä ñòàíöûé áû¢ çìåíåíû.

Ó 1849-1860 ãã. íà ïàøòîâûõ ñòàíöûÿõ Ë³ä÷ûíû óòðûìë³âàëàñÿ íàñòóïíàÿ êîëüêàñöü êîíåé.

	Àñíî¢íûõ	Äàäàòêîâûõ	Ïëàòà àä óðàäà çà àäíàãî êàíÿ øòîãîä
ßë³íà	30	12	91 ðóá. 15,5 êîï.
Ñàëåøí³ê³	27	12	88 ðóá. 73,5 êîï.
Âîðàíàâà	26	9	77 ðóá. 38 êîï.
Æûðìóíû	25	8	81 ðóá. 83 êîï.
Ë³äà	34	9	93 ðóá. 72 êîï.
Ìîñåâ³÷û	16	4	77 ðóá. 24,5 êîï.
²ø÷àë³íà	16	4	81 ðóá. 27,5 êîï.
Ø÷ó÷ûí	16	4	81 ðóá. 55,5 êîï.
Ëóïåí³öà	20	4	107 ðóá. 91,5 êîï.

Ïðàç ñòàíöû³ äàáûâà¢ñÿ ðóõ ïðûâàòíûõ ³ äçÿðæà¢íûõ ïàñàæûðà¢, ³øëà êàðýñïàíäýíöûÿ ³ ïàñûëê³. ×ûíî¢í³êàì çà ïðàåçä ïà ñëóæáîâûõ ñïðàâàõ ïëàö³ë³ çâûêëûÿ "ïðàãîíû", ïà 3 êàï. çà âÿðñòó, ïðûâàòíûì àñîáàì ïðàåçäû âûõîäç³¢ äàðàæýé. ßø÷ý ìîæíà áûëà åõàöü óñâà³ì ýê³ïàæû. ßê ç Â³ëüí³ ¢ À¢ñòðûþ ³ ²òàë³þ åõà¢ Ì³õàë Áàáðî¢ñê³ ¢ 1817 ã. ¨í çàï³ñà¢ ó ñâà³ì ¢ ñâà³ì äç¸íí³êó: *"Жнівень. 1817 г. а 4-й гадзіне пасля поўдня 5/17 жніўня карэтай выехаў з Вільні разам Шымонам Паразінскім, кап. каад. Крашэўскага, прэзідэнтам Бярозскай камісіі. Пасля 1/2 мілі дарогі развіталіся з Ю. Кант. Ходанем, прафесарам маральнай тэалогіі, дэканам аддзела навук маральна-палітычных, са Знамероўскім кап. каад. Дадэркі і Шымкевічамі - сакратарамі, сярод узгоркаў. … Ехалі ўсю ноч. 6. У Лідзе. Пасля ранішняга абеду ў Новым Двары (?) рана спаткаліся з рэгентам галоўнай семінарыі Ляснегічам, кап. каад. Смольскага. Да Слоніма а 1-й прыбылі. 7. Пасля позняга абеду і візіту канонікаў рэгулярных, смутнага выгляду Яноўскага, які дагарае з воднай пухліны, а 8-й спыніліся з Жыровічах, дзе міла прынятыя сурагатам Дылеўскім''* [16].

À. Êàðýâà, êàï³òàí ãåíåðàëüíàãà øòàáà, à¢òàð âÿäîìàé êí³ã³[17], ÿê³ âûâó÷à¢ êðàé ó 1857-1859 ãã ï³ñà¢, øòî ïàøòîâûÿ ñòàíöû³ ïåðàâàæíà ïàêîíêóðñå àòðûìë³âàë³ ÿ¢ðý³. Ëåïøû ö³ ãîðøû ïàðàäàê íà ñòàíöû³ çàëåæà¢ àä çàìîæíàñö³ ³ ïà÷ö³âàñö³ ïîøòàëüÿíà. Êàï³òàí Êàðýâà ïàä÷àñ ñâà³õ âûåçäà¢ ïàãóáåðí³ çà¢âàæû¢, øòî ñòàíöû³ ëåïøà óòðûìë³âàþööà íà äûñòàíöû³ ïàì³æ Â³ëüíÿé ³ Ë³äàé: êîí³ ëåïøûÿ, âîïðàòêà ôóðìàíî¢ ÷ûñòàÿ, âóïðàæ ³ ýê³ïàæû ¢ ïàðàäêó. Õóòêàñöü ÿçäû áûëà 10 â¸ðñò ¢ ãàäç³íó[18].

Ïàøòîâûÿ ïàñàæûðñê³ÿ òðàêòû ôóíêöûÿíàâàë³ äà 1885 ã., êàë³ ïàñàæûðñê³ ðóõ áû¢ ïåðàíåñåíû íà íîâàïàáóäàâàíóþ ÷ûãóíêó Â³ëüíÿ - Ë³äà - Áàðàíàâ³÷û.

²íàêø àäáûâàëàñÿ ÿçäà ïàøòîâûì òðàêòàì. Ó ìîö àðòûêóëà 186 Çàêîíà àá ïàâ³ííàñöÿõ çåìñê³õ (Çáîð çàêîíà¢, Ò. IV.) æûõàðû Ë³ä÷ûíû, ÿê ³íøûõ ïàâåòà¢, áûë³ àáàâÿçàíû âûêîíâàöü äëÿ äçÿðæàâû íàñòóïíûÿ àáàâÿçê³: âûñòà¢ëÿöü ïàäâîäû, ðàìàíòàâàöü äàðîã³ ³ äàâàöü ïàñòîé âîéñêó. Øòî äàòû÷ûöü ïàäâîä, äûê ÿíû ïðûçíà÷àë³ñÿ ÷ûíî¢í³êàì ïàë³öû³ ³ àô³öýðà¢ æàíäàðìåðû³ - áÿñïëàòíà, äëÿ ³íøûõ àñîá ïà 3 êàï³éê³ çà âÿðñòó ³ êàíÿ. Ãýòûì³ ïàâ³ííàñöÿì³ ê³ðàâà¢ "óåçäíûé ðàñïîðÿäèòåëüíûé êîìèòåò" ÿê³ì ê³ðàâà¢ ïàâÿòîâû ñïðà¢í³ê (íà÷àëüí³ê ïàë³öû³). Òîé æà êàï³òàí À. Êàðýâà ãýòàê àï³ñâàå òàê³ ñïîñàá êàìóí³êàöû³: *"Для выездаў ў справах службовых па-за паштовыя тракты, губернская ўлада выдае "открытый лист" па якім жыхары вёскі абавязаны даваць каня за аплату, якая выдзялялася для поштаў. Язда такім спосабам адбывалася наступным чынам: падарожнік паказваў свой "открытый лист" пяцісотніку, сотніку ці дзясятніку, які даваў каманду выдзеліць коней. У гэтым паданні былі схаваныя ўсялякія праблемы такога роду пошты. Сяляне вельмі неахвотна даюць вазы і кожны з іх стараецца неяк пазбегнуць гэтай долі. Увесну і ўлетку - у рабочы час - выдумляюцца любыя нагоды, каб не ехаць. Толькі пасля доўгіх спрэчак вызначаецца той, хто будзе ўласнымі конямі везці чыноўніка. Але ўвесну і ўлетку, звычайна, коней няма пры хаце, і на зборы сыходзіць шмат часу. А на замену коней у прамежкавай вёсцы ідзе 3 - 4 гадзіны. А калі коні далёка ад вёскі, дык і 7 гадзін. ... Таму камандзіраваны чыноўнік нават самых прыхільных умовах часта не можа праехаць нават 40 вёрст за суткі''.*

Àïðà÷à òðîéê³ êîíåé ç ýê³ïàæàì ³ ôóðìàíàì, âûäçåëåíûõ äëÿ âûåçäà¢ ïàâÿòîâàãà ñïðà¢í³êà ¢ Ë³äçå, ïà ïàðû êîíåé ç áðû÷êàé ç ôóðìàíàì óæî ¢ 1860-õ ãã. ìå¢ êîæíû ç ñòàíàâûõ ïðûñòàâà¢: ó Æûðìóíàõ äà 1876 ã., ó Âîðàíàâå ç 1906 ã., ó Ýéøûøêàõ, Âàñ³ë³øêàõ, Ø÷ó÷ûíå, Æàëóäêó (äà 1876 ã.), ó Äçåâÿí³øêàõ ç 1904 ã., ó Ñóáîòí³êàõ (1904 - 1908 ãã), ó ²¢³ (ç 1908 ã) ³ Áåë³öû (ç 1906 ã.). Äëÿ ñëóæáîâûõ âûåçäà¢ ³íøûõ ÷ûíî¢í³êà¢, ïàñëÿ äàìåíû ïðûãîíó, ïðû êîæíàé ãì³íå àäáûâàë³ ñâîé òýðì³í ïà÷àðçå ãàñïàäàðû-ñÿëÿíå ç ñâà³ì³ êàíÿì³. ² êàë³ ÷ûíî¢í³êà âåçë³ ïàðàé êîíåé, äûê íà âîç ñÿäàëà äâà ôóðìàíû - óëàäàëüí³ê³ êîíåé. Ó 1896 ã. â³ëåíñê³ ãóáåðíñê³ ðàñïàðàäç÷ûëüíû êàì³òýò óâ¸¢ ïàðàäàê óòðûìàííÿ àïðà÷à ïàë³öýéñê³õ, ÿø÷ý ³ äàäàòêîâóþ êîëüêàñöü êîíåé ç áðû÷êàé ³ ôóðìàíàì ïðû ãì³ííûõ óïðàâàõ, ÷ûãóíà÷íûõ ñòàíöûÿõ, ³ ã.ä. Êîíåé ãýòûõ ïðàç ãàíäë³ òðûìàë³ ïðûâàòíûÿ àñîáû. Ãàíäë³ (êîíêóðñ) ñÿðîä àõâî÷ûõ áûöü òðûìàëüí³êàì³ êîíåé ïðàâîäç³¢ñÿ ïðû ¢ïðàâå ïàë³öû³ ¢ Ë³äçå. Òûÿ õòî âûéãðà¢ ãàíäë³, àòðûìë³âàë³ çâûêëóþ àïëàòó àä ïàñàæûðà¢ ó ïàìåðû 3 êàïåéê³ çà âÿðñòó, àêðàìÿ òàãî àòðûìë³âàë³ äàïëàòó ç äçÿðæà¢íûõ ãðîøàé ("ãóáåðíñêîãî çåìñêîãî ñáîðà") Â³ëåíñêàé ãóáåðí³.

Ó 1896 ã ó âûçíà÷àíûõ ïóíêòàõ Ë³äñêàãà ïàâåòà ñòàÿëà 34 êàí³. Êàíòðàêòàâû êîøò óòðûìàííÿ àäíàãî êàíÿ áû¢ 260 ðóáë¸¢ øòîãîä.

Ó 1911 ã. êîí³ ìåë³ñÿ ¢ íàñòóïíûõ ïóíêòàõ:

Ë³äà, ïðû ¢ïðàâå ïàâÿòîâàé ïàë³öû³ - 16 êîíåé.

Æûðìóíû, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 5 êîíåé.

Áåíÿêîí³, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Ýéøûøê³, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 5 êîíåé.

Áåëàãðóäà (Òàðíîâà), ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 3 êàí³.

Ìûòî, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 4 êàí³.

Âàñ³ë³øê³, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 4 êàí³.

Ëåáÿäà, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 4 êàí³.

Æàëóäàê, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Ø÷ó÷ûí, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 5 êîíåé.

Ñÿëåö, ïðû ÷ûãóíà÷íàé ñòàíöû³ - 2 êàí³.

Ñóáîòí³ê³, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

²¢å, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 3 êàí³.

Ìàöêåâ³÷û, ç 1901 ã., ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 3 êàí³.

Ë³ï³í³øê³, ç 1901 ã., ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Äóáðî¢íÿ, ç 1902 ã., ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Áåë³öà, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 3 êàí³.

Êàíÿâà, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Îðëÿ, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Ðàæàíêà, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Íàðàøû, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 3 êàí³.

Äÿìáðàâà, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Ðàäóíü, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Çàáàëàöü, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Ïàêðî¢ñêàå (Ñàáàê³öû), ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Ãàí÷àðû, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 3 êàí³.

Äàêóäàâà, ïðû ãì³ííàé óïðàâå - 2 êàí³.

Ñêðûáà¢öû, ïðû ÷ûãóíà÷íàé ñòàíöû³ - 4 êàí³.

Âîðàíàâà, ïðû ÷ûãóíà÷íàé ñòàíöû³ - 2 êàí³.

Àïðà÷à ãýòûõ, äçÿæóðíûõ êîíåé, êîæíàÿ ãì³íà óòðûìîâàëà ïà ïàðû êîíåé äëÿ âûåçäà¢ ãì³ííûõ ÷ûíî¢í³êà¢. Çâû÷àéíà ÿê äçÿæóðíûõ, òàê ³ ãì³ííûõ êîíåé òðûìà¢ àäç³í ³ òîé æà ÷àëàâåê - òîé õòî âûéãðà¢ ãàíäë³.

Òàê³ ñòàí ðý÷à¢ äàæû¢ äà 1915 ã.

Пераклад Леаніда Лаўрэша.

[10] Ëþáàâñêèé Ì. Îáë. äåë. äàäàòàê ¹ 35.
[11] ÐÈÁ. ÕÕÕ. 72.
[12] Ibid. 218-219.
[13] Ibid. 235-236.
[14] Ibid. 592-598.
[15] Ibid. 219.
[16] Îïèñ. Ðóêîïèñ. îòäåëà Âèëåíñê. ïóáë. áèáëèîòåêè. V. (1906.). 66.
[17] À. Êîðåâî. Âèëåíñêàÿ ãóáåðíèÿ. 1860. 185.
[18] 10 â¸ðñò - 10,925 êì.

Çàñíàâàëüí³ê: ÒÁÌ ³ìÿ Ôðàíö³øêà Ñêàðûíû.

Ïàñâåä÷àííå àá ðýã³ñòðàöû³ ¹ 908 àä 18 ñíåæíÿ 2009 ã âûäàäçåíà Ì³í³ñòýðñòâàì ³íôàðìàöû³ Ðýñïóáë³ê³ Áåëàðóñü.

Àäðàñ ðýäàêöû³: 231293, Ë³ñê³ ð-í, â. Äàë³íà.

Àäðàñ äëÿ ïàøòîâûõ àäïðà¢ëåííÿ¢: 231282, ã. Ë³äà-2, ï/ñ 7.

Å-mail: naszaslowa@tut.by

Ðýäàêòàð Ñòàí³ñëà¢ Âàöëàâàâ³÷ Ñóäí³ê

Ðýäàêöûéíàÿ êàëåã³ÿ:

Àëåíà Àí³ñ³ì, Þðàñü Áàá³÷, Þëÿ Áàæîê, Ìàðûÿ Áàðàâ³ê, Àëÿêñåé Êàðïåíêà, Ýëà Îë³íà, ²ãàð Ïðàêàïîâ³÷, Àëÿêñåé Ïÿòêåâ³÷, Ñòàí³ñëà¢ Ñóäí³ê, Ïàâåë Ñöÿöêî, Àëåã Òðóñà¢, Äçÿí³ñ Òóøûíñê³, Àëÿêñåé Øàëàõî¢ñê³.

http://naszaslowa.by/ http://pawet.net/ http://kamunikat.org/ http://tbm-mova.by/ http://nashaslova.mns.by/

À¢òàðû öàëêàì àäêàçíûÿ çà ïàäáîð ³ äàêëàäíàñöü ïðûâåäçåíàé ³íôàðìàöû³. Ðýäàêöûÿ ðóêàï³ñû íå âÿðòàå.

Ãàçåòà íàäðóêàâàíà ¢ Ë³äñêàé äðóêàðí³.
231300, ã. Ë³äà, âóë. Ëåí³íñêàÿ, 23.
Âûäàâåö: Óñòàíîâà ³íôàðìàöû³ "Âûäàâåöê³ äîì ÒÁÌ".
Ãàçåòà ïàäï³ñàíà äà äðóêó 9.01.2017 ã. ó 17.00. Çàìîâà ¹ 11.
Àá'¸ì 2 äðóêàâàíûÿ àðêóøû. Íàêëàä 1500 àñîáí³êà¢.
Ïàäï³ñíû ³íäýêñ: 63865.
Êîøò ïàäï³ñê³: 1 ìåñ.- 1,24 ðóá., 3 ìåñ.- 3,72 ðóá.
Êîøò ó ðîçí³öó: ïà äàìî¢ëåííàñö³.